

Kriminaalmenetluslane rahvusvaheline koostöö

Koostaja: Aare Pere
Töörühma liige
September 2019

Sisukord

Sissejuhatus	4
I Eestile siduvad rahvusvahelised kohustused rahvusvahelises kriminaalõigusalas koostöös - konventsioonid ja välislepingud	4
1.1 Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon ja selle lisaprotokollid.....	4
1.2 Väljaandmise Euroopa konventsioon ja selle lisaprotokollid	5
1.3 Kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsioon ja lisaprotokoll.....	6
1.4 Kohtuotsuste rahvusvahelise kehtivuse Euroopa konventsioon.....	6
1.5 Kriminaalmenetluse ülevõtmise Euroopa konventsioon.....	6
1.6 Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon ..	7
1.7 Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsioon	7
1.8 Arvutikuritegevusvastane konventsioon	7
1.9 Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon (MLA 2000)	8
1.10 Tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö konventsioon (Napoli II konventsioon)	8
1.11 Muud konventsioonid	8
1.12 Välislepingud.....	9
1.13 Konventsioonide ja välislepingute alusel toimuva koostöö regulatsioon kriminaalmenetluse seadustikus	10
1.14 Konventsioonide ning välislepingute alusel toimuva koostöö regulatsiooni muudatusettepanekud.....	15
2. Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevad kohustused	15
2.1 Üldpõhimõtted	15
2.2 Nõukogu 6. oktoobri 2006. a raamotsus 2006/783/JSK	16
2.3 Nõukogu 26. veebruari 2009. a raamotsus 2009/299/JSK	16
2.4 nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsus 2008/947/JSK.....	17
2.5 nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsus 2008/909/JSK.....	17
2.6 nõukogu 29. detsembri 2006. a raamotsus 2006/960/JSK	18
2.7 nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiiv 2011/99/EL.....	18
2.8 nõukogu 30. novembri 2009. a raamotsus 2009/948/JSK.....	20
2.9 nõukogu 22. juuli 2003. a raamotsus 2003/577/JSK.....	20
2.10 nõukogu 13. juuni 2002. a raamotsus 2002/584/JSK.....	21
2.11 nõukogu 23. oktoobri 2009. a raamotsus 2009/829/JSK	28

2.12 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL	28
2.13 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/41/EL	29
2.12 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1805	32
2.13 nõukogu raamotsus nr 2008/675/ÜVJP	32
2.14 nõukogu raamotsus 2005/214/JSK	34
2.15 Nõukogu otsus 2005/671/JSK	34
III Karistusandmete vahetamine, digitaalne andmevahetus ja isikuandmete kaitse	35
3.1 Karistusandmete vahetamine	35
3.2 Digitaalne andmevahetus	36
3.3 Andmekaitse	36
Kokkuvõte ja üldised küsimused	37

Analüüsi peamised järeldused

Üldised küsimused

KrMS-is ei ole eristatud EL õiguse alusel toimuvat koostööd rahvusvaheliste konventsioonide ja välislepingute alusel toimuvast koostööst. Tulenevalt EL õiguse alusel toimuva koostöö erisustest ei kohaldu sellele valdav osa KrMS 19.ptk üldsätetest, mistõttu tuleks revisjoniga KrMS 19. ptk struktuuri selles osas muuta. Muus osas on olemasolev struktuur loogiline.

Läbivalt ei ole KrMS-is reguleeritud konkreetset Eesti kohustused rahvusvahelises koostöös taotleva ja täitva riigina. Selline eristus on tehtud vaid üksikute instrumentide juures, kuid seaduse rakendamise lihtsustamiseks oleks vajalik vastavad kohustused iga koostöö liigi juures selgelt välja tuua. Samuti on reguleerimata välisriigi õigusabitaotluse alusel Eestis teostatavate toimingute tagajärjed, eelkõige jälitustoimingutest teavitamise osas.

Rahvusvahelise koostöö menetluste osalejate ringi tuleks muuta lähtuvalt menetluse liigist. Analüüsis on konkreetsete koostöö instrumentide juures pakutud välja võimalusi Eesti sisese menetluse lihtsustamiseks, näiteks on ilmselt põhjendamatu jõustunud kohtuotsuste tunnustamise protsessi kaasata prokuratuuri.

KrMS rahvusvahelise koostöö regulatsioon elektroonilisele andmevahetusele üleminekuks täiendavaid muudatusi ei vaja.

Konventsioonide ja välislepingute alusel toimuv koostöö

Rahvusvaheliste konventsioonide alusel toimuva koostöö regulatsioonis on valdavalt lähtunud konventsioonides sätestatust ning sellest tulenevalt on nii üldsätete kui konkreetsete koostöö instrumentide juures sätteid, mis piiravad rahvusvahelise koostöö võimalusi, isegi kui välisleping või muu rahvusvaheline õigusakt koostööd võimaldaks.

KrMS § 433 lg 2 rakendamisala on ebaselge olukorras, kus Eesti õigus ei võimalda mingis olukorras kas abitaotlust esitada või täita, ehkki konventsioon või välisleping seda võimaldaks.

EL õiguse alusel toimuv koostöö

EL õiguse alusel toimuva koostöö üldsätted ei kohaldu kõikidele EL instrumentidele, mistõttu tuleb üldsätete osa muuta.

Erinevate EL instrumentide ülevõtmise vorm on olnud erinev, mistõttu mõne instrumendi puhul on regulatsioon väga täpne ning teise puhul üsna üldsõnaline, mistõttu oleks vaja ühtlasemat lähenemist. Selleks, et seaduse rakendamisel ei peaks EL õiguse juurde pöörduma, oleks eelistatav regulatsioon, mis sisaldab kõiki vastavas EL õigusaktis käsitletavaid küsimusi.

Mitmed EL õigusakte ülevõtvad sätted ei vasta EL õigusele või vajaksid olulisi täpsustusi (eelkõige Euroopa lähenemiskeelu, Euroopa vahistamismääruse, Euroopa uurimismääruse ning süüdimõistvate kohtuotsuste arvessevõtmise regulatsioonide osas).

Sissejuhatus

Analüüsi eesmärk on kaardistada Eesti Vabariigile siduvad rahvusvahelised õigusaktid, mis reguleerivad kriminaalmenetluselast rahvusvahelist koostööd. Analüüsi aluseks on Justiitsministeeriumi poolt koostatud kriminaalmenetluse II etapi lähteülesandes kirjeldatud teemad. Analüüsi esimeses osas on välja toodud Eestile siduvad rahvusvahelised õigusaktid ning kirjeldatud nende rakendamist või ülevõtmist Eesti õiguses ning sellega seonduvaid võimalikke probleeme. Analüüsi esimene osa käsitleb koostööd rahvusvaheliste konventsioonide ning välislepingute alusel ning teine osa koostööd Euroopa Liidu liikmesriikide vahel Euroopa Liidu õiguse alusel (lähteülesande punktid 5.1-5.2). Iga rahvusvahelise koostöö instrumendi analüüsi juures on välja pakutud ka võimalikud soovitusel, mil viisil Eesti õiguses nimetatud kohustused korrektsemalt sätestatud võiksid olla. Konventsioonidest ja välislepingutest tulenevate kohustuste ja erinevate taotluse liikidega seotud soovitusel on koondatud ühte peatükki, kuna erinevalt Euroopa Liidu õiguse instrumentidest ei ole nende puhul kriminaalmenetluse seadustikus jaotus mitte õigusakti, vaid taotluse liigi põhine. Analüüsis on välja toodud kõik rahvusvahelised õigusaktid, millest Eestile seoses kriminaalmenetlusõiguse alase koostööga kohustused tulenevad, kuid tulenevalt asjaolust, et mõned nendest instrumentidest praktilist kasutust enam ei leia, ei ole neid ka põhjalikumalt analüüsitud. Praktilisest aspektist on kõige olulisemad ja enimkasutatavad Euroopa Liidu õigusest tulenevad kohustused. Põhjalikumalt on analüüsitud EL õigusakte, mille ülevõtmine Eesti õigusesse on olnud problemaatiline. Analüüsi kolmas osa käsitleb karistusandmete vahetamise temaatikat, võimalikku digitaalset andmevahetust kriminaalmenetlusalases rahvusvahelises koostöös ning andmevahetusega seotud andmekaitselisi küsimusi (lähteülesande punktid 5.3, 5.7 ja 5.6).

I Eestile siduvad rahvusvahelised kohustused rahvusvahelises kriminaalõigusalases koostöös - konventsioonid ja välislepingud

1.1 Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon¹ ja selle lisaprotokollid²³

Strasbourgis 1959. aastal allkirjastatud konventsioon oli esimene kriminaalmenetluselast koostööd reguleeriv konventsioon, mis jõustus 1962. aastal. Konventsiooniga nähakse ette, et lepinguosalistel osutavad üksteisele ulatuslikku vastastikust abi, ent sellest tulenevad kohustused on väga üldsõnalised ning abist keeldumiseks on jäetud liikmesriikidele laialdased võimalused. Vaatamata sellele on tegemist kõige suurema osalisriikide arvuga konventsiooniga, mis tegeleb spetsiifiliselt kriminaalasjades õigusalase koostööga. Eesti jaoks on tänaseks konventsioon eelkõige oluline koostööks Euroopa Liidu väliste riikidega, kes ei ole ühinenud MLA 2000 konventsiooniga (vt p 1.2.1). Eesti on nimetatud konventsiooni osas teinud mitmeid reservatsioone, millest kõige olulisem on see, et Eesti on valmis abitaotlust täitma üksnes juhul kui taotluse aluseks olev tegu on Eestis kuritegu.⁴ Konventsiooni ratifitseerimise seaduses kasutatakse sealjuures mõistet kuritegu, samas kui ratifitseerimisel

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/78636>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/78637>, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/099>

³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182>, Konventsiooni ratifitseerimise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/776095>

⁴ Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni ja selle lisaprotokollid ratifitseerimise seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13248677>

Euroopa Nõukogule saadetud teavituse ingliskeelses tõlkes kasutatakse mõistet „*offence*“, mis ei ole korrektne ja tekitab küsimuse, kas Eesti õiguse kohaselt väärteod kuuluvad keeldumise aluse hulka või mitte. Arvestades, et konventsiooni art 23 lg 3 kohaselt saab konventsiooniosaline nõuda teiselt riigilt sätte tunnustamist vaid sel määral, kui ta ise seda tunnistab, seega on teistel riikidel ka põhimõtteliselt Eesti suhtes võimalik sarnasest põhimõttest lähtuda. Samuti on täiendav reservatsioon seatud vara arestimise puhul, kus lisaks kahepoolse karistatavuse nõudele on vajalik ka see, et tegemist oleks väljaandmist võimaldava kuriteoga ning arestimine oleks võimalik Eesti õiguse kohaselt. Ehkki konventsiooni alusel toimub praegusel ajal koostöö väga väheste riikidega ning seetõttu on nimetatud reservatsioonide praktiline mõju vähene, tasub siiski kaaluda, kas nii laia reservatsiooni seadmine konventsioonile on põhjendatud, eriti arvestades, et väga vähesed teised riigid on selliseid reservatsioone seadnud ning vastastikkuse põhimõttest tulenevalt võib see kahjustada ka Eesti poolt esitatud õigusabipalvete täitmist.

Esimene lisaprotokoll jõustus 01.02.2004 ning Eesti Vabariigi suhtes 01.01.2005, pärast selle ratifitseerimist 09.09.2004. Esimese lisaprotokolliga kohustuvad osalisriigid mitte keelduma õigusabist põhjusel, et tegemist on maksuriteoga, samuti täiendas lisaprotokoll võimalusi dokumentide kättetoimetamiseks ja nägi ette võimaluse karistusandmete vahetamiseks. Teine lisaprotokoll jõustus 2004. aastal ning seal nähakse ette täiendavad õigusabi taotluste liigid, nt videokonverentsi korraldamine, ühise uurimisrühma loomine, kinnipeetud isikute ajutine üleandmine, spontaanne infovahetus ning ka piiriline jälgimine ja varjatud jälgimine. Eesti on teisele lisaprotokollile seadnud reservatsiooni, mille kohaselt Eesti ei ole kohustatud aktsepteerima piiriülese jälgimise ja agendi kasutamiseks esitatud taotlusi (lisaprotokolliga art 17 ja 19).⁵

Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) ei ole märkimisväärselt konventsioonist tulenevaid põhimõtteid analüüsinud, kuid koostöö küsimused on tõusetunud teiste Euroopa Inimõiguste Konventsioonist tulenevate põhiõiguste analüüsi käigus. Näiteks asjas *Tseber v. Tšehhi Vabariik*⁶ on EIK leidnud, et juhul kui tunnistaja asub välisriigis, siis peab riik õiglase kohtumenetluse tagamiseks kasutama piisavaid ja mõistlikke meetmeid, et see tunnistaja kohtusse kutsuda, kasutades selleks vajadusel rahvusvahelist õigusabi. Sama põhimõtet on EIK kinnitanud ka asjas *Breukhoven v. Tšehhi Vabariik*⁷. EIK ei kirjuta sealjuures konkreetselt ette, milliseid meetmeid tunnistaja kohtusse toimetamiseks peab kasutama. Samuti on Kohus leidnud, et olukorras, kus riigile on läbi õigusabitaotluste teatavaks saanud, et isik asub teises riigis vangistuses, ei saa tema suhtes toimetada ilma tema osavõtuta kohtumenetlust põhjendusega, et isik ei ilmu kohtusse.⁸ Seega ei saa rahvusvahelise õigusabitaotluse alusel saadud infot käsitleda eraldiseisvana siseriiklikust kriminaalmenetlusest, vaid neid andmeid ja võimalusi tuleb arvesse võtta selleks, et tagada õiglane kohtumenetlus EIÕK art 6 mõttes ka siseriiklikes menetlustes.

1.2 Väljaandmise Euroopa konventsioon ja selle lisaprotokollid⁹

Väljaandmise Euroopa konventsiooni juurde on koostatud ka kolmas lisaprotokoll¹⁰, mis näeb ette lihtsustatud väljaandmismenetluse läbiviimise kohustuse ilma nõudeta esitada väljaandmistaotlus olukorras, kus taotletav isik nõustub väljaandmisega. Samuti jõustus 2014.

⁵ Euroopa Nõukogu, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182/declarations?p_auth=PtFIZYlu

⁶ EIK otsus nr 46203/08, p 46, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114661>

⁷ EIK otsus nr 44438/06, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105770>

⁸ EIK otsus asjas A.M v Itaalia, nr 37019/97, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57679>

⁹ RT II 1997, 8, 38, <https://www.riigiteataja.ee/akt/78643>

¹⁰ <https://www.coe.int/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/209>

aastal konventsiooni neljas lisaprotokoll¹¹, mis näeb ette täiendatud regulatsiooni aegumise arvestamise osas, võimaluse seada lisaks justiitsministeeriumitele ka täiendavaid keskasutusi ning võimaluse kasutada elektroonilisi teabevahetuskanaleid. Eesti Vabariik ei ole kolmandat ega neljandat lisaprotokolli allkirjastanud ega ratifitseerinud. Arvestades, et enamuse Euroopa Nõukogu liikmesriike on ka lisaprotokollid allkirjastanud, tasuks ka Eesti Vabariigil seda kaaluda. Kolmandas ja neljandas lisaprotokollis ettenähtud lihtsamad menetlused väljaandmise osas ei ole olulised Euroopa Liidu liikmesriikidega koostöös, kelle puhul rakendub loovutamismenetlus. Samas näiteks arvestades võimalikku Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust, võiksid tulevased väljaandmismenetlused kolmanda ja neljanda lisaprotokolli rakendamisel olla kasulikud, kuna Ühendkuningriik on mõlemad lisaprotokollid ratifitseerinud.

1.3 Kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsioon ja lisaprotokoll¹²

Konventsioon näeb ette võimaluse lepinguosalistel anda üle vabadusekaotusega karistatud isikuid, kes on lepinguosalise riigi kodanikud. Üldreeglina toimub konventsiooni alusel üleandmine üksnes isiku nõusolekul. Lisaprotokolliga lisati ka võimalus, et juhul kui isikule koos karistusega määratakse ka riigist väljasaatmine, siis ei ole isiku nõusolek karistuse ületoomiseks vajalik.

Konventsiooni alusel isiku üleandmine karistuse kandmiseks eeldab karistava kohtuotsuse tunnustamist Eestis ning Eesti õiguse järgse karistuse mõistmist, vajadusel kohandades välisriigis mõistetud karistust. Sealjuures ei tohi karistuse kohandamine muuta isikule määratud karistust. Samas ei ole Euroopa Inimõiguste Kohus riikide erinevaid regulatsioone ennetähtaegselt vabanemise osas lugenud mitte karistuse osaks, vaid üksnes karistuse kandmise eripäraks, mistõttu see ei ole karistuse raskendamine tingimisel, et karistusaeag kodakondsusriigis ei kujune ebaproportsionaalselt pikemaks kui karistuse mõistnud riigis.¹³

Samuti on Euroopa Inimõiguste kohus konventsiooni käsitlemisel leidnud, et riikidel ei ole kohustust enda kodakondse isiku ülevõtmiseks¹⁴. Samuti ei ole riikidel kohustust taotleda välisriigilt karistatud isiku ülevõtmist¹⁵. Samas peab isikul olema võimalus esitada enda mitteüleandmise otsuse peale kohtule kaebus.¹⁶

1.4 Kohtuotsuste rahvusvahelise kehtivuse Euroopa konventsioon¹⁷

Konventsioon näeb ette õigusliku aluse tunnustada ja täita teises osalisriigis tehtud kohtuotsuseid, millega on isikule määratud vabadusekaotus, rahatrahv või konfiskeerimine või õiguste äravõtmine. Eesti on nimetatud konventsiooni suhtes teinud reservatsiooni, et Eesti ei tunnusta kohtuotsuseid, mis on tehtud tagaselja. Vastav regulatsioon on Eestis sätestatud KrMS 19. ptk 5. jaos.

1.5 Kriminaalmenetluse ülevõtmise Euroopa konventsioon¹⁸

Konventsioon näeb lepinguosalistele ette võimaluse üle anda juba alustatud kriminaalmenetlus või võtta üle kriminaalmenetlus teiselt riigilt. Konventsioon näeb ette detailse regulatsiooni,

¹¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/212>

¹² <https://www.riigiteataja.ee/akt/25992>

¹³ EIKo, Veermäe vs Soome, nr 38704/03

¹⁴ EIKo, Passaris v. Kreeka Nr.: 53344/07, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1280>

¹⁵ EIKo, Palfreeman v. Bulgaaria, No.: 59779/14, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174540>

¹⁶ EIKo, Smith v. Saksamaa, nr 27801/05, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98024>

¹⁷ RT II 2001, 6, 34, <https://www.riigiteataja.ee/akt/78341>

¹⁸ RT II 1997, 8, 37, <https://www.riigiteataja.ee/akt/78640>

mida tuleb kriminaalmenetluse üleandmisel ja ülevõtmisel järgida. Eesti õiguses on vastav regulatsioon sätestatud KrMS §-des 474 ja 475, mis järgib küll konventsioonis sätestatud, kuid arvestades, et kriminaalmenetluste üleandmine võib toimuda ka teistel õiguslikel alustel, võiks regulatsiooni muuta paindlikumaks, mida on käsitletud allpool.

1.6 Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon¹⁹

Konventsioonist on tänaseks koostatud uus versioon - rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ja terrorismi rahastamise konventsioon²⁰, mille Eesti Vabariik on küll 07.03.2013 allkirjastanud, kuid ei ole ratifitseerinud. Kriminaalmenetlusalase koostöö sätteid uues konventsioonis aga kuigivõrd eelmise konventsiooni sõnastusest ei erine. Konventsioon ei näe ette spetsiifilisi kriminaalkoostöö liike, kuid konventsiooni eeliseks on see, et kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid on sellega liitunud, samuti Austraalia ning Kasahstan. Seega võimaldab konventsioon koostööd tavapärasest suurema ringi riikidega.

1.7 Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsioon²¹

Konventsioon annab võimaluse taotleda ühes osalisriigis mõistetud tingimisi karistatud või vabastatud isikute käitumiskontrolli teostamist teises osalisriigis, kus süüdimõistetu tegelikult elab. Eesti on teinud konventsiooni suhtes reservatsiooni, mille kohaselt Eesti ei rakenda konventsiooni III ja IV osa, mis näevad ette karistuste täitmisele pööramise. Konventsiooni nõuded on reguleeritud KrMS 19.ptk 5. jaos, ehkki spetsiifiliselt tingimisi karistustele on ainuke viide KrMS § 484 lg-s 5, mille kohaselt tingimisi karistamise puhul kohaldab kohus Eesti karistusseadustiku sätteid. On küsitav, kas nimetatud sättest piisab, et reguleerida selliste kohtuotsuste tunnustamisel tekkivaid küsimusi seoses kriminaalhoolduse erinevate nõuetega. Samas, kuna konventsioon puudutab üksnes koostööd EL-väliste riikidega, siis ei ole tegemist praktilise koostöö mõttes olulise küsimusega, kuna selliseid taotlusi väljastpoolt EL-i saabub väga vähe või üldse mitte.

1.8 Arvutikuritegevusvastane konventsioon²²

Arvutikuritegevusvastast konventsiooni täiendati 28.01.2003 lisaprotokolliga, mis ei puudutanud rahvusvahelise koostöö peatükki. Rahvusvahelise koostöö peatükk peaks aga oluliselt muutuma siis, kui allkirjastamiseks avatakse konventsiooni teine lisaprotokoll, mille üks eesmärkidest on ka küberkuritegude menetlemisel rahvusvahelise koostöö kiirendamine ja lihtsustamine.²³

Kehtiv konventsioon näeb rahvusvahelise koostöö tarbeks ette mitmed spetsiifilised arvutikuritegevuse vastase võitluse jaoks mõeldud koostöövormid. Konventsiooni artikkel 29 näeb ette kohustuse tagada salvestatud arvutiandmete kiirsäilituse võimalus, mh ei ole art 23 lg 3 kohaselt selle nõude täitmiseks vajalik kahekordne karistatavus. Eesti õiguses täpset analoogi andmete kiirsäilituse nõudele ei ole, kõige lähedasem võimalus on andmete väljanõudmine

¹⁹RT II 2000, 7, 41, <https://www.riigiteataja.ee/akt/26288>, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/141>

²⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198>

²¹ RT II 2005, 10, 25, <https://www.riigiteataja.ee/akt/867994>

²²<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185>, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13246673>, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13246673>

²³ Terms of Reference for the Preparation of a Draft 2nd Additional Protocol to the Budapest Convention on Cybercrime, <https://rm.coe.int/terms-of-reference-for-the-preparation-of-a-draft-2nd-additional-PROTO/168072362b>

KrMS § 215 lg 1 ja § 32 lg 2 alusel, mistõttu võiks kaaluda, kas sellise meetme selgem sätestamine võiks olla vajalik. Teised arvutikuritegevusvastase konventsioonist tulenevad õigusabiliigid vastavad Eesti kriminaalmenetlusõiguses olemasolevatele toimingutele.

1.9 Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon (MLA 2000)²⁴

MLA 2000 konventsiooni näol oli tegemist esimese Euroopa Liidu liikmesriikidele suunatud vastastikuse kriminaalkoostöö konventsiooniga, mis lisaks EL liikmesriikidele kohaldub valdavas osas ka koostööle Norra Kuningriigi ja Islandi Vabariigiga.²⁵ Samas ei loo MLA 2000 eraldiseisvat õiguslikku alust koostööks, vaid see täiendab 1959. aasta Kriminaalasjades vastastikuse koostöö Euroopa konventsiooni, mistõttu ei ole tegemist iseseisva konventsiooniga, millele oleks võimalik õigusabitaotluses tugineda.

Pärast Euroopa uurimismääruse (EIO) direktiivi jõustumist on MLA 2000 konventsiooni olulisus suurel määral vähenenud, jättes MLA 2000 konventsiooni reguleerimisalasse eelkõige koostöö EL liikmesriikidega, kellele EIO direktiiv siduv ei ole (Taani ja Iirimaa), konventsiooniga ühinenud EL-väliste riikide (Island ja Norra) ning toimingute osas, mida EIO direktiiv ei käsitle (Art 5 - dokumentide kättetoimetamine, Art 8 - vara tagastamine kannatanule). Eesti on teinud reservatsiooni MLA 2000 konventsiooni artiklile 14, mis käsitleb agendi kasutamist.²⁶

1.10 Tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö konventsioon (Napoli II konventsioon)²⁷

1998. aastal vastuvõetud Tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö konventsioon näeb ette tolliasutustele võimaluse esitada õigusabitaotluseid ja vastastikust abi tollialaste õigusrikkumiste uurimisel. Tolliasutustel on kriminaalasja menetledes võimalik valida, kas abitaotlus esitatakse kõnesoleva konventsiooni või muu konventsiooni alusel. Tolliasutuste vastastikuse abi konventsioon näeb ette õigusabitaotluste edastamise otse tolliasutuste vahel, mis muudab mitmetes riikides abitaotluste lahendamise kiiremaks. Nimetatud konventsiooni tõttu on ka KrMS § 464 lg-s 6¹ sätestatud võimalus Maksu- ja Tolliametil esitada ka abistamistaotlus ise.

1.11 Muud konventsioonid

Täiendavalt on Eesti ühinenud mitme ÜRO poolt koostatud konventsiooniga, kuid nende põhjalikum analüüs ei ole vajalik, kuna üldreeglina ei tulene nendest spetsiifilisi õigusabi liike, vaid üksnes rõhutatakse koostöö tegemise kohustust teatavate kuritegude (narkokuriteod, korruptsioon, organiseeritud kuritegevus vms) menetlemisel. Nende konventsioonide eeliseks on see, et nendega on liitunud oluliselt rohkem riike võrreldes Euroopa Nõukogu konventsioonidega, kuid täiendavaid rahvusvahelise koostöö liike need konventsioonid ei lisa.

²⁴<https://www.riigiteataja.ee/akt/766150>, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42000A0712\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42000A0712(01))

²⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22004A0129\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22004A0129(01))

²⁶ Euroopa Liidu Nõukogu, <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/ratification/?id=2000023&partyid=EE&doclanguage=en>

²⁷ ELT C 024 , 23/01/1998 Lk 0002 - 0022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41998A0123%2801%29>.

Konventsiooni ratifitseerimise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/832272>

1.12 Välislepingud

Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vaheline väljaandmisleping²⁸

Väljaandmisleping sätestab suures osas samasugused tingimused nagu Väljaandmise Euroopa konventsioon, mistõttu on ka KrMS sätted suures osas kohaldatavad ka Ameerika Ühendriikidele isikute väljaandmise menetlusele. Üks erisus võrreldes KrMS-is sätestatud väljaandmise üldregulatsiooniga on sätestatud lepingu artiklis 6, mille kohaselt aegumine välistab väljaandmise üksnes siis, kui tegu on aegunud taotleva riigi õiguse kohaselt (vs KrMS § 440 lg 1 p 3, mille kohaselt ei ole väljaandmine võimalik, kui tegu on aegunud kas Eesti või taotleva riigi õiguse kohaselt). Teine erisus tuleneb lepingu artikli 11 lõikest 4, mille kohaselt väljaandmisvahistust tuleb kohaldada 60 päevaks ning alles seejärel võib isiku vabastada, kui väljaandmistaotlust ei ole saabunud (vs KrMS § 447 lg 5, mis sätestab kohustuse vabastada isik pärast 40 päeva möödumist). Seega tuleb Ameerika Ühendriikidega toimivas väljaandmismenetluses kohaldada KrMS § 433 lg 3 kohaselt lepingu sätteid.

Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelise vastastikuse õigusabi osutamise leping²⁹ ja Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vaheline leping vastastikusest õigusabist kriminaalajades³⁰

Ameerika Ühendriikidega vastastikuse õigusabi osutamine toimub nii Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vahelise lepingu kui ka Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelise vastastikuse õigusabi osutamise lepingu alusel, kusjuures lepingute vastuolu korral tuleb kohaldada Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide lepingut. Oluline lepingust tulenev erisus võrreldes Euroopa Nõukogu konventsioonidega on lepingu artikli 1 lõikest 3 tulenev tingimus, mille kohaselt abi tuleb osutada sõltumata sellest, kas kohtueelse uurimise, süüdistuse esitamise või kohtuliku menetluse aluseks olev käitumine abi taotlevas riigis on õiguserikkumine taotluse saanud riigi seaduste järgi.

Euroopa Liidu liikmesriikide ning Islandi ja Norra vahelist üleandmismenetlust käsitlev Euroopa Liidu ning Islandi Vabariigi ja Norra Kuningriigi vaheline leping

2006. aastal sõlmitud Euroopa Liidu ja Islandi ning Norra vahel sõlmitud leping jõustub 1. novembril 2019.³¹ Nimetatud lepingus kasutatakse osaliselt Euroopa vahistamismääruse menetlusele omaseid tingimusi (sh tähtajad, vahistamismääruse vorm), samas on jäetud sarnaselt Väljaandmise Euroopa konventsioonile võimalus riikidele teha deklaratsioon, et väljaandmine ei ole võimalik, kui tegu ei ole täitvas riigis karistatav. Eesti on esitanud deklaratsiooni, mille kohaselt keeldutakse isiku väljaandmisest lepingu artikli 5(1) punktides a, c, d ja f olukordades.³² Nimetatud juhtudel on deklaratsiooni kohaselt Eesti vabariigile väljaandmisest keeldumine kohustuslik. Punkt a käsitleb olukorda, kus taotluse aluseks olev tegu ei ole Eestis kuriteona karistatav, millisel juhul on keeldumise aluseks Eestis KrMS § 439 lg 1. Punktis c sätestatakse keeldumise alus, kui vahistamismäärust täitva riigi õigusasutused on otsustanud vahistamismääruse aluseks oleva kuriteo eest süüdistust mitte esitada või menetluse peatada või kui tagaotsitava suhtes on riigis seoses samade tegudega tehtud lõplik kohtuotsus, mis ei võimalda menetlust jätkata. Osaliselt on sellisel juhul Eestis

²⁸ RT II 2006, 23, 61, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12748811>

²⁹ ELT L 181, 19.7.2003, lk 34–42, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:22003A0719\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:22003A0719(02))

³⁰ RT II 2006, 23, 60, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12748783>

³¹ Euroopa Liidu Teataja L 292, 21/10/2006 Lk 0002 – 0019, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22006A1021\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22006A1021(01))

³² EL Nõukogu Sekretariaat, lk 20, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11808-2019-INIT/en/pdf>

vahistamismääruse täitmise keeldumise aluseks KrMS § 440 lg 1 p 2 (kui isik on sama teo eest lõplikult süüdi või õigeks mõistetud). Probleemaatilisem on olukord siis, kui sama teo osas on Eestis jäetud isiku suhtes kriminaalmenetlus alustamata või otsustatud see lõpetada. Lepingu suhtes esitatud deklaratsiooni kohaselt on sellisel juhul Eestile väljaandmisest keeldumine kohustuslik, samas kui KrMS § 440 lg 4 kohaselt on tavapäraselt väljaandmisest keeldumine sel puhul valikuline, mis on ka loogiline, arvestades, et kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine võib olla tingitud ka näiteks tõendite puudumisest, mis ei välista võimalust, et teises riigis võib sama teo eest isiku karistamine olla siiski võimalik. Seega on Eesti poolt lepingu suhtes esitatud deklaratsioon vastuolus KrMS sätetega ning on arusaamatu, mis võis olla sellise deklaratsiooni esitamise põhjus. Selline deklaratsioon seab Islandile ja Norrale isikute väljaandmise menetlusele rangemaid tingimusi kui teistele riikidele Väljaandmise Euroopa konventsiooni alusel. Kuna lepingust tulenevad mitmed erinormid KrMS-is sätestatud väljaandmise regulatsioonile, siis alates 1. novembrist 2019 tuleb Islandile ja Norrale isikute väljaandmise osas KrMS § 433 lg 2 kohaselt kohaldada lepingu sätteid.

Muud lepingud

Eesti Vabariik on sõlminud kriminaalkoostöö reguleerimiseks veel lepingud Vene Föderatsiooniga³³, Hiina Rahvavabariigiga³⁴, Ukraina Vabariigiga³⁵, Valgevene Vabariigi³⁶ ja Kasahstani Vabariigiga³⁷. Lepingutes on mõningad sätted, mis näevad ette teistsuguse koostöökorra võrreldes KrMS-is esitatud üldregulatsiooniga, kuid kuna sellest ei tulene vajadust KrMS sätteid muuta, ei ole neid lepingud siinkohal põhjalikumalt analüüsitud. Kõigis nendes lepingutes on ette nähtud ka konfidentsiaalsuskohustus ning andmete kasutamise piirang, mis võib olla oluline IKS § 47 p1 sätestatud otsuse tegemiseks ja mis võimaldab seetõttu nendesse riikidesse edastada isikuandmeid. Samuti on Eesti vabariigil mõned kehtivad lepingud teiste EL liikmesriikidega - lepingud Eesti, Läti ja Leedu vahel, leping Soome Vabariigiga, Poola Vabariigiga ning Ungari Vabariigiga, kuid pärast Euroopa uurimismääruse direktiivi jõustumist ei ole suur osa EL liikmesriikide vahelistest kriminaalasjades koostööd reguleerivatelt lepingutest Euroopa uurimismääruse direktiivi art 34 kohaselt enam kohaldatavad, kuna ühegi lepingu suhtes ei teavitanud Eesti Euroopa Komisjoni soovist lepingu alusel koostööd jätkata.

1.13 Konventsioonide ja välislepingute alusel toimuva koostöö regulatsioon kriminaalmenetluse seadustikus

Üldpõhimõtted

Rahvusvahelise koostöö üldpõhimõtted on sätestatud KrMS 19. ptk 1. jaos. Ehkki samas jaos §-des 436¹-436⁷ sätestatud ka spetsiifiliselt Euroopa Liidu liikmesriikide osas kehtiv menetluskonflikti lahendamise regulatsioon, ei ole nende sätete asukoht seadustikus õnnestunud, kuna tegemist ei ole rahvusvahelise koostöö üldpõhimõttega, vaid EL liikmesriikide ühe koostöö viisiga.

KrMS § 433, mis defineerib rahvusvahelise kriminaalmenetluselase koostöö, on sõnastatud eelkõige lähtuvalt EL kriminaalmenetluselase koostöö raamistiku tekkimist, mistõttu ei ole seal toodud kõiki erinevaid meetmeid, mis kriminaalõigusalase koostöö alla kuuluvad, ainukeste EL

³³ RT II 1993, 16, 27, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24460>

³⁴ RT II, 04.11.2010, 5, <https://www.riigiteataja.ee/akt/204112010005>

³⁵ RT II 1995, 13, 63, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24927>

³⁶ RT II 2004, 37, 133, <https://www.riigiteataja.ee/akt/821461>

³⁷ RT II, 12.04.2012, 1, <https://www.riigiteataja.ee/akt/212042012001>

instrumentidena on sättesse lisatud loovutamismenetlus ning koostöö Eurojustiga. Seega ei peegelda üldsätete jagu suurt osa koostööst, mis toimub Euroopa Liidu liikmesriikide vahel. Samuti ei kohaldu Euroopa Liidu liikmesriikide vahel toimuvale koostööle täies ulatuses KrMS § 436, kuna võimalikud koostööst keeldumise alused on sätestatud eraldi igas konkreetses EL õigusaktis. Sel põhjusel tuleks KrMS § 433 lg 1 sõnastada pigem abstraktsemalt ja mitte tuua seal välja konkreetseid õigusabi meetmeid, vaid üksnes seda, et peatükk sätestab kriminaalmenetlusalase koostöö välisriikidega ning Euroopa Liidu õigusaktide alusel toimuva koostöö. Sellisena on rahvusvaheline kriminaalmenetlusala koostöö reguleeritud näiteks Saksamaa rahvusvahelise kriminaalkoostöö seaduse esimeses paragrahvis.³⁸ Üldsätete jaos käsitletavat kulude jagunemise ning koostöö lubatavuse tingimused ei kohaldu mitmete konventsioonidest ja EL õigusaktidest tulenevatele kohustustele, mistõttu on nende üldsätetes väljatoomise põhjendus küsitav. Põhimõtteliselt välistab võimalikud probleemid KrMS § 433 lg-s 2 sätestatud põhimõte, mille kohaselt lähtutakse KrMS regulatsioonist üksnes siis, kui see pole vastuolus välislepingute, EL õigusaktide või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetega. Seetõttu ei takista rahvusvahelise koostöö toimimist see, kui mõned sätted kas üldpõhimõtete jaos või mujal ei ole kooskõlas konventsioonidest, välislepingutest või EL õigusaktidest tulenevate kohustustega. Täielikult kohalduvad KrMS-is välja toodud sätted seega üksnes sellisele koostööle, millele ei kohaldu ükski rahvusvaheline konventsioon või välisleping, st valdavalt koostööle, mis toimub üksnes vastastikkuse abistamise põhimõtte kohaselt ja diplomaatiliste kanalite vahendusel.

Väljaandmine

Välisriigile isiku väljaandmise menetlus on reguleeritud KrMS §-des 443-459 ning vastav regulatsioon tugineb eelkõige Väljaandmise Euroopa konventsioonile ning selle esimesele ja teisele lisaprotokollile. Väljaandmise õiguslik alus võib lisaks sellele konventsioonile tuleneda aga ka Eesti Vabariigi sõlmitud välislepingutest.

Kui Euroopa Liidu kodaniku väljaandmist taotleb kolmas riik, siis tuleb Euroopa Kohtu seisukohast tulenevalt arvestada ka sellega, et Euroopa Liidu kodaniku kolmandale riigile väljaandmise asemel tuleb üldreeglina eelistada isiku loovutamist tema elukoha- või kodakondsusriigile Euroopa vahistamismääruse alusel.³⁹ Seega tuleks KrMS §-i 440 täiendada väljaandmist piirava asjaoluga, mille kohaselt ei oleks teise Euroopa Liidu kodaniku või alalise elaniku väljaandmine kolmandale riigile lubatud, kui isiku kodakondsus- või elukohariik on Eestile esitanud sama isiku suhtes Euroopa vahistamismääruse.

Tulenevalt sellest, et Eesti ei ole allkirjastanud Väljaandmise Euroopa Konventsiooni neljandat lisaprotokollit, mis näeb ette võimaluse väljaandmisega seotud dokumente edastada elektrooniliselt, sätestab KrMS § 442 lg 2, et väljaandmistootlusele peab olema lisatud taotleva riigi kohtuotsuse originaal või tõestatud koopia. Kaasaegsete turvaliste infovahetuskanalite kasutamisel ei ole selline nõue proportsionaalne ning sõltumata sellest, kas Eesti neljanda lisaprotokolliga ühineb või mitte, tuleks vastav nõue muuta ja võimaldada dokumentide saatmist ka elektrooniliselt. Ilma lisaprotokolliga ühinemata võib siiski tekkida olukord, kus mõni lisaprotokolliga ühinenud riikidest ei aktsepteeri Eesti poolt esitatud elektroonilisi materjale.

Välisriigilt väljaandmise taotlemine on reguleeritud KrMS § 457-459. KrMS § 457 lg 4 sätestab eksitavalt, et enne väljaandmistootluse esitamist võib kohtueelses menetluses eeluurimiskohtunik kohaldada isiku suhtes väljaandmisvahistust. Siseriikliku vahistamismääruse olemasolu on väljaandmistootluse esitamise kohustuslik eeldus, mitte võimalus. Samuti ei peaks sellist siseriiklikku vahistamist nimetama väljaandmisvahistamiseks, mis on konkreetne termin tähistamaks sellist vahistamist, mida kohaldatakse välisriigi poolt

³⁸ Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen, <https://www.gesetze-im-internet.de/irg/BJNR020710982.html>

³⁹ ELKo C-182/15, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-182/15>

esitatud väljaandmistaotluse menetlemise tagamiseks KrMS § 447 kohaselt. Samuti võiks kaaluda, kas välisriigile esitatavale väljaandmistaotlusele esitatavad nõudeid on vaja KrMS §-s 458 reguleerida, arvestades, et need nõuded tulevad otseselt vastavast rahvusvahelisest konventsioonist või valitsustevahelisest lepingust ning need nõuded võivad olla erinevad, eelkõige õigusabilepingute puhul. Seega oleks põhjendatum sätestada seaduses üksnes see, et väljaandmistaotlus koostatakse vastavalt väljaandmise aluseks olevale õigusabilepingule või konventsioonile.

Vastastikune abistamine

Vastastikuse abistamise regulatsioon on esitatud KrMS §-des 460-473. See regulatsioon koosneb erinevatest konventsioonidest pärit õigusabi meetmetest, mis ei moodusta loogilist tervikut. Esiteks ei ole viidatud jaos eristatud välisriigi poolt esitatud abitaotluste täitmise menetlus ning Eesti poolt välisriigile taotluse esitamise menetlus. Mõne õigusabi liigi osas on välisriigi taotluse täitmiseks ja välisriigilt abi taotlemiseks eraldi paragrahv (nt vabaduspiiranguga isiku ajutine üleandmine, vara väljaandmine), kuid mõne abi liigi osas mitte (kaugülekuulamine, piiriülene jälgimine). Tulenevalt sellest on nimetatud jaos esitatud põhimõtted järgitavad üksnes osaliselt ning reaalse koostöö puhul tuleb eelkõige järgida konventsioonides ja välislepingus sätestatud KrMS § 433 lg 2 järgi. Mitmed sätted nimetatud jaos on aga üleliigsed, nt KrMS § 463¹ järgi abistamistaotluse täitmisest keeldumisest Eurojusti teavitamine ei vaja eraldi sätet, arvestades, et Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise koostöö puhul võib nagunii Eurojusti teavitada ja seda olukorra lahendamisele kaasata ning see ei ole piiratud üksnes MLA 2000 lisaprotokolli osas.

KrMS § 465 sätestab välisriigile esitatud abistamistaotluse alusel Eestisse saabunud isiku puutumatus, mis tuleneb Kriminaalajandades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni artiklitest 8 ja 12, kuid sätte tõlge on ebakorrekne. Nii lõige 1 kui 3 sätestavad, et Eestisse abistamistaotluse alusel saabunud isikut ei tohi kohtu alla anda ega vahistada seoses tegude, mis on toime pandud enne tema lahkumist „taotleva poole territooriumilt“. Taotlev pool olukorras, kus Eesti on taotlenud isiku osalemist menetlustoimingul või kohtuistungil Eestis, on Eesti. Seega sätestab KrMS § 465, et puutumatus rakendub isegi juhul, kui isik paneb Eestisse saabudes toime uue kuriteo. Kriminaalajandades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni artiklid 8 ja 12 sätestavad seevastu, et puutumatus rakendub üksnes tegude osas, mis eelnesid tema lahkumisele *taotluse saanud poole* territooriumilt. Samuti on problemaatiline, et nimetatud puutumatus kohustus on sätestatud KrMS-is absoluutse kohustusena, sõltumata õiguslikust alusest, mille alusel abi taotletud on. Näiteks Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vahelisele lepingule vastastikusest õigusabist kriminaalajandades käsitlev kokkulepe sätestab võimaluse sellist puutumatus kohaldada valikuliselt, samuti on seal erinev päevade arv, mille jooksul isik võib riigist pärast toimingut lahkuda. Seega tekib küsimus, millisel määral tuleb nimetatud sätet kohaldada õigusabile, mis toimub muul alusel kui Kriminaalajandades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon. Kuna siin on tegemist Eesti siseriikliku regulatsiooniga, millega sisuliselt loobutakse võimalusest nendel tingimustel teatavate menetlustoimingute tegemisest, siis ei saa KrMS § 433 lg 2 alusel kohaldada välislepingu sätteid, vaid tuleb lähtuda KrMS § 465 sätestatust. Seega on põhjust kaaluda, kas nimetatud säte on praegusel kujul vajalik. Juhul kui vastav säte seadustikus puuduks, rakenduks nimetatud puutumatus täpselt sellisel kujul, mis on ette nähtud konventsioonis või välislepingus, mitte kohustuslikul kujul ükskõik millise koostöövormi alusel toimuvale koostööle. Isegi kui leida, et nimetatud säte on endiselt vajalik, siis tuleks selle sõnastust muuta Kriminaalajandades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni artiklitele 8 ja 12 vastavalt, et välistada olukord, kus Eestil pole võimalik menetleda isegi neid kuritegusid, mis on toime pandud Eesti territooriumil pärast Eestisse saabumist.

KrMS § 468 sätestab võimaluse välisriigis asuva isiku kaugülekuulamiseks ning sätte sõnastus tuleneb otseselt Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni teise lisaprotokollis artiklist 9. Nimetatud paragrahvis ei ole eristatud välisriigis asuva isiku kaugülekuulamist Eesti taotluse alusel ja Eestis asuva isiku kaugülekuulamist välisriigi taotluse alusel. Selline ühendregulatsioon on ebaselge, kuna Eesti kriminaalmenetlusõiguses ei saa reguleerida seda, milliseid toiminguid teeb ja kuidas kaugülekuulamist korraldab välisriik, seega kõik sätted seoses sellega, mida teeb täitva riigi pädev õigusasutus, tuleks ümber sõnastada selliselt, et see kohalduks ainult siis, kui Eesti on täitev riik. Samuti on sätte sõnastus äärmiselt detailne ning võib praktilist koostööd takistada. Näiteks viide pädevale õigusasutusele KrMS § 468 lg-s 6 välistab võimaluse, et kaugülekuulamine võiks kohtueelses menetluses toimuda politseiasutuste vahel. Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline vastastikuse õigusbabi osutamise lepingu⁴⁰ art 6 näeb ette videokonverentsi vahendusel ütluste andmise võimaluse palju laiemalt. Seega piisaks, kui KrMS § 468 näeks ette üldpõhimõtted olukorraks, millisel juhul on Eestil võimalik kaugülekuulamist taotleda ning millest lähtuma juhul, kui Eesti on taotlust täitev riik. Detailsed regulatsioonid, millel ei ole isikute põhiõiguste tagamise seisukohast tähtsust, üksnes takistavad praktilise koostöö korraldamist. Samuti ei ole kehtiva regulatsiooni kohaselt võimalik korraldada isikute osalemist kohtuistungil laiemalt kui ütluste andmine, mis aga võiks samuti olla mitmel juhul vajalik. Sätte üldisem sõnastus ei takistaks detailsete, Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni teise lisaprotokollist tulenevate, nõuete täitmist, juhul kui taotlus on esitatud sellel õiguslikul alusel.

KrMS § 467 ja 468 sätestavad alused vara väljaandmiseks ja vara väljaandmise taotlemiseks. Nende paragrahvidega on proovitud reguleerida nii Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni artikli 5 kui ka MLA 2000 konventsiooni artiklis 8 sätestatud vara väljaandmise võimalused. Sealjuures lähtub aga vara väljaandmise regulatsioon eelkõige just esimesest konventsioonist ning Eesti poolt selle suhtes esitatud reservatsioonidest, mis näevad ette kahekordse karistatavuse nõude. Vara väljaandmise menetluse puhul tuleb seega samuti täiendavalt kontrollida, kas õiguslik alus, mille alusel vara väljaandmist taotletakse, näeb ette KrMS-is sätestatust erineva regulatsiooni.

Ehkki vara väljaandmise regulatsioonis on eristatud vara väljaandmise taotlemine ja välisriigi taotluse menetlemine, ei ole nimetatud regulatsioon selge. KrMS § 470 lg-s 1 on küll sätestatud, et vara väljaandmise otsustab vara asukoha järgse maakohtu kohtunik, kuid reguleerimata on see, mil viisil nimetatud menetlus maakohtuni jõuab. Praktikas on vara väljaandmise õigusabitaotluste adressaadiks prokuratuur, kes koostab maakohtule taotluse, mis võiks olla ka seaduses kirjas. Kehtivas regulatsioonis ei ole prokuratuuri rolli vara väljaandmise menetluste juures välja toodud. Probleemaatiline on ka sama paragrahvi lõige 4, mille kohaselt vara üleandmist korraldab pädev õigusasutus. Kuna tegemist on Eesti siseriikliku töökorraldusega, puudub vajadus kasutada terminit „pädev õigusasutus“, vaid seaduses võiks sätestada, milline asutus (eelduslikult uurimisasutus nii nagu see praktikas valdavalt toimub, kuid nt ka pank vm eraõiguslik isik, kelle valduses vara on) on pädev vara väljaandmist korraldama. Pädeva asutuse mõiste kasutamine on asjakohane siis, kui tuleks reguleerida taotluse edastamist välisriigile – sellisel juhul peab seaduses olema üldtermin, kuna sel juhul on igakordne pädev asutus erinev.

KrMS § 469 reguleerib Eesti poolt välisriigis asuva vara väljanõudmist ning see säte on ebamõistlikult kitsendav ning samuti ebaselge. Esiteks on lõikes 1 kasutatud umbisikulist sõnastust, jättes lahtiseks selle, kes võib välisriigilt seal asuva vara väljaandmist taotleda. Teiseks on seatud Eesti poolt vara väljaandmise taotlemisele kriteerium, et taotluse aluseks olev tegu peab olema kuriteona karistatav nii Eestis kui täitvas riigis. On arusaamatu, milleks sellist

---

⁴⁰ ELT L 181, 19.7.2003, lk 34–42

piirangut vaja on, arvestades, et mitmed riigid on valmis täitma vara väljaandmise õigusabitaotlust ka siis, kui selle aluseks olev tegu ei ole seal riigis kuriteona karistatav. Sätte praeguse sõnastuse järgi peaks enne välisriigile vara väljaandmise taotluse esitamist kõigepealt välisriigilt küsima seda, kas vastav tegu on seal kuriteona karistatav ning eitava vastuse saamisel ei ole võimalik vara väljaandmise taotlust esitada, isegi juhul kui välisriik oleks seda tegelikult nõus täitma. Ebaselge on ka KrMS § 469 lg 2 sisu, ühelt poolt sätestab see kolmanda isiku õigused üleantud varale, teisalt sätestab, et üleantud vara tagastatakse menetlusvälisele isikule pärast kohtuotsuse jõustumist. Juhul kui vara suhtes on mõnel kolmandal isikul õigused, siis ei ole tegemist menetlusvälise isikuga, vaid kolmanda isikuga ning kohtuotsuse alusel vara tagastamiseks ei ole vaja kellelgi esitada eraldi taotlust.

KrMS § 472 reguleerib Schengeni konventsiooni⁴¹ artikli 40 alusel toimuvat piiriülest jälgimist. Viidatud sätte puhul ei ole samuti eristatud menetlust, mis toimub Eesti poolt välisriigile vastava taotluse esitamisel ning menetlust, mis tuleb Eestis läbi viia välisriigilt vastava taotluse saamisel. Sellest tulenevalt on näiteks ebaselge, kas ja millise tähtaja jooksul peab Eestis andma varjatud jälgimiseks loa juhul kui välisriik on Eestit teavitanud edasilükkamatust piiriülesest jälgimisest KrMS § 472 lg 5 (Schengeni konventsiooni art 40 lg 2) kohaselt. Kuna ilma asukohariigi loata on võimalik piiriülest jälgimist teostada kuni 5 tunni ulatuses, siis oleks ilmselt mõistlik regulatsioon, mille kohaselt selle perioodi jooksul Eesti siseriiklikku varjatud jälgimise luba välja anda vaja ei oleks.

Kriminaalmenetluste üleandmine ja ülevõtmine

Kriminaalmenetluste üleandmise ja ülevõtmise regulatsioon on sätestatud KrMS §-des 474 ja 475 ning see tugineb valdavalt kriminaalmenetluse ülevõtmise Euroopa konventsioonile, ehkki kriminaalmenetluste üleandmine võib põhimõtteliselt toimuda ka MLA 2000 konventsiooni või riikidevaheliste lepingute alusel, suhetes riikidega, kes ei ole kriminaalmenetluse ülevõtmise konventsiooni allkirjastanud.

Kriminaalmenetluse üleandmise regulatsiooni juures on KrMS § 474 järgi tingimuseks see, et Eestis peab kriminaalmenetlus toimuma kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes, seega peab olema tuvastatud kahtlustatav. Selline piirang tuleneb konventsiooni sõnastusest, mis samuti käsitleb menetluse üleandmist isiku suhtes. Samas arvestades, et üleandmine võib toimuda ka muudel õiguslikel alustel, nt välislepingute alusel, tuleks kaaluda, kas selline piirang seaduses on vajalik. Praktikast võib ilmuda olukord, kus kahtlustatav ei ole küll tuvastatud, kuid on selge, et kõik vajalikud tõendid kahtlustatava tuvastamiseks asuvad välisriigi territooriumil ning välisriik oleks valmis menetlust üle võtma. Sellises olukorras on KrMS § 474 esimeses lauses esitatud piirang ebamõistlik.

Kriminaalmenetluse üleandmisel on jäänud aga reguleerimata see, millisesse staatusesse jääb kriminaalmenetlus Eestis. Kuna põhimõtteliselt on võimalik, et Eesti saab süüdistuse esitamise õiguse KrMS § 474 lg 5 kohaselt tagasi, siis ei ole võimalik kriminaalmenetlust lõpetada. Praktikast märgitakse üleantud kriminaalmenetlused infosüsteemis välisriigile üleantuteks, kuid otsest õiguslikku alust selliseks märkeks ei ole. Seega tuleks ette näha võimalus menetluse peatamiseks seni, kuni välisriigist on saabunud teavitus kriminaalmenetluse lõpplahendi kohta. Samuti on reguleerimata, mis saab selliste menetluste raames esitatud tsiviilhagidest, kuna üldreeglina tsiviilhagisid koos kriminaalmenetlustega samal viisil üle ei võeta.

Kohtuotsuse tunnustamine ja täitmine

Kõik välisriigi kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise regulatsioonid on koondatud KrMS 19. peatüki 5. jakku ning Eesti poolt vastava taotluse esitamine 6. jakku. Sellega on Eesti õigusesse inkorporeeritud nii kohtuotsuste rahvusvahelise kehtivuse Euroopa konventsioon, Kohtulikult

⁴¹ Euroopa Liidu Teataja L 239 , 22/09/2000 Lk 0019 – 0062, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:42000A0922(02))

karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsioon ning Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsioon. Täiendavalt võib välisriigi kohtuotsuse tunnustamine ja täitmine toimuda ka muude konventsioonide või välislepingute alusel. Samas ei ole nimetatud regulatsioon enam kuigivõrd oluline, arvestades, et valdav osa kohtuotsuseid, mille tunnustamist Eestilt taotletakse, on pärit teistest EL liikmesriikidest, kellele kohalduvad EL õigusest tulenevad regulatsioonid.

1.14 Konventsioonide ning välislepingute alusel toimuva koostöö regulatsiooni muudatusettepanekud

Eelmises peatükis väljatoodud kriminaalmenetluses kasutatavate instrumentide regulatsiooni struktuur vastab üldjoontes rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevatele nõuetele, kuid vajaks muudatusi lähtuvalt järgnevatest põhimõtetest:

- Eristada rahvusvahelise koostöö peatükis selgepiirilisel konventsioonide ja välislepingute alusel toimuva koostöö ning Euroopa Liidu õiguse alusel toimuva koostöö sätteid. Euroopa Liidu õiguse alusel toimuvale koostööle ei peaks kohalduma 19. ptk 1. jaos esitatud sätteid, seega peaks senise 19. peatüki 8. jagu moodustama eraldi peatüki.
- Iga rahvusvahelise koostöö liigi juures tuleks eristada Eesti kohustused taotleva ja täitva riigina.
- Jätta üldpõhimõtete sätete hulgast välja sätteid, mis piiravad põhjendamatult rahvusvahelise koostöö võimalusi (eelnevalt esitatud näited vara väljaandmise, välisriigis asuva isiku videoülekuulamise ning kriminaalmenetluste üleandmise ja ülevõtmiste osas).

2. Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevad kohustused

2.1 Üldpõhimõtted

Euroopa Liidu liikmesriikide vahel toimub koostöö kriminaalasjades raamotsuste, direktiivide ja määruste alusel, mis kõik sätestavad erinevad alused ja meetmed koostööks. KrMS 8. jao 1. jaotise pealkiri on „üldsätted“, kuid jaotise sisu ei ole sellele pealkirjale vastav. Olulises osas tegeleb viidatud jaotis üksikute kohtuotsuste tunnustamise menetlusega, mis ei kohaldu kõikidele EL kriminaalkoostöö meetmetele. Sisuliselt piirduvad üldsätted KrMS § 489⁶ ja § 489⁷ sätestatuga, mis on põhimõtted, millele ka korduvalt järgnevate koostööliikide juures viidatakse. Ülejäänud sätteid viidatud jaos kuuluvad aga sisuliselt juba kas üksnes ühe või mitme koostööliigi juurde ning nende esitamine üldpõhimõtete jaos on eksitav. Näiteks rahaliste karistuste ja rahatrahvi asendamise seonduv kuulub üksnes vastavalt sama jao 8. jaotise juurde. Seega oleks põhjendatud iga koostööliigi terviklik regulatsioon esitada konkreetse instrumendi regulatsiooni juures, et vältida segadust, millised üldpõhimõtted millise instrumendi juures kehtivad või millised mitte.

KrMS § 489⁹ lg 4 kohaselt on prokuröri osavõtt liikmesriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusest kohustuslik. Sellise regulatsiooni põhjendatus on küsitav, eelkõige selliste menetluste puhul, kus ka siseriiklikult prokuröri mingit rolli ei oleks. Eelkõige on prokuröri osavõtt küsitav kohtuotsuse täitmise staadiumis toimuva tunnustamise menetluse puhul. Näiteks on kaheldav, millist rolli peaks täitma prokuröri arvamus olukorras, kus otsustatakse ühes liikmesriigis mõistetud karistuse ületoomist teise liikmesriiki või konfiskeerimisotsuse

tunnustamist. Prokuröri osalus on põhjendatav sellistes menetlustes, mis toimuvad kohtueelse menetluse staadiumis, nt loovutamine menetluse jätkamiseks, vara arestimine, tõkendi või lähenemiskeelu seadmine jms.

2.2 Nõukogu 6. oktoobri 2006. a raamotsus 2006/783/JSK konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta⁴²;

Raamotsuse 2006/783/JSK asendab alates 19. detsembrist 2020 Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2018/1805, mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist. Määrus ei asenda raamotsust 2006/783/JSK ulatuses, mis puudutab koostööd Iirimaa ja Taaniga, kellele määrus siduv ei ole. Seetõttu peavad jääma ka raamotsuse ülevõtmiseks vajalikud sätted endiselt jõusse.

KrMS-is on vastav regulatsioon esitatud 8. jao 5. jaotises, mis on jaotatud kolmeks alljaotiseks. Valdavalt vastab seaduse tekst raamotsuses sätestatule, kuid problemaatiline on KrMS §-s 508²³ sätestatu, mille kohaselt võib konfiskeerimisotsuse tunnustamisest ja täitmisest keelduda mh ka siis, kui esinevad KrMS §-s 436 sätestatud alused. KrMS § 436 lg 1 p 2 alusel saab tunnustamisest keelduda ka siis, kui see oleks vastuolus Eesti õiguse üldpõhimõtetega. Selline kriteerium on äärmiselt abstraktne ning ei vasta raamotsuse artikli 8 sõnastusele. Samuti peaksid paragrahvid 508²²-508²⁴ sisuliselt kuuluma kolmanda alljaotise juurde, mitte üldsätete juurde.

KrMS § 508²⁸ lg 2 kohaselt otsustab vara konfiskeerimise Harju Maakohus Riigiprokuratuuri taotluse alusel. Arvestades, et selle menetluse näol on tegemist teise liikmesriigi kohtuotsuse tunnustamisega on arusaamatu, miks peaks selliseks tunnustamiseks Riigiprokuratuur koostama täiendava taotluse. Raamotsuse art 7 kohaselt peaks olema võimalik teise liikmesriigi konfiskeerimistunnistust tunnustada ilma täiendavate formaalsusteta, mistõttu on Riigiprokuratuuri poolt täiendava taotluse koostamine tarbetu. Samuti on küsitav prokuröri osalemine selles menetluses, kuna prokuröril puudub selles menetluses roll – prokurör ei saa esindada ei teise liikmesriigi kohtu ega ka vara omaniku seisukohta. Seega tuleks kaaluda, kas prokuröri taotlus ning osalus konfiskeerimistunnistuste menetlemisel on asjakohane.

Kolmandas alljaotises on reguleeritud menetlus, kuidas Eesti saab esitada Euroopa konfiskeerimistunnistuse. KrMS § 508³¹ sätestab, et konfiskeerimistunnistuse võib esitada kas prokuratuur või kohus, kelle menetluses on Euroopa konfiskeerimistunnistuse aluseks olev kuritegu. Eesti õiguse kontekstis on see ebaloogiline, arvestades, et prokuratuur ei saa teha vara lõpliku konfiskeerimise osas otsust, mistõttu ei ole pärast konfiskeerimisotsust võimalik, et tegu oleks jätkuvalt prokuratuuri menetluses. Seega tuleks nimetatud regulatsiooni muuta ja sätestada, et konfiskeerimistunnistuse saab Eestis esitada üksnes kohus, kes teeb konfiskeerimisotsuse.

2.3 Nõukogu 26. veebruari 2009. a raamotsus 2009/299/JSK, millega muudetakse raamotsuseid 2002/584/JSK, 2005/214/JSK, 2006/783/JSK, 2008/909/JSK ning 2008/947/JSK, edendades seeläbi isikute menetlusõigusi ja tõhustades selliste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist, mis tehakse, kui asjaomane isik ei viibi isiklikult kohtulikult arutelul⁴³

Raamotsus võeti Eesti õigusesse üle lisades KrMS-i 8. jao üldsätetesse § 489⁷, mis sätestab tingimused, millal on tagaselja tehtud kohtuotsuse tunnustamine ja täitmine lubatud. Korreksem oleks raamotsuse tekstist lähtuvalt reguleerida vastavad alused konkreetsete,

⁴² ELT L 328, 24.11.2006, lk 59–78, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32006F0783>

⁴³ ELT L 81, 27.03.2009, lk 24–36, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:32009F0299>

raamotsuste 2002/584/JSK, 2005/214/JSK, 2006/783/JSK, 2008/909/JSK ning 2008/947/JSK ülevõtmiseks loodud meetmete juures või vähemalt sellele sättele vastava regulatsiooni juures viidata. Vastasel korral on ebaselge, milliste menetluste juures tuleb vastavat tagaselja otsuste tunnustamise regulatsiooni kasutada ja millistes mitte (vt Euroopa vahistamismääruse peatükis vastavat analüüsi).

Raamotsuse temaatikaga tegeleb ka direktiiv EL 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul. Pärast direktiivi EL 2016/343 ülevõtmistähtaega tuleb ka kõikide eelnevate koostööd reguleerivate EL õigusaktide puhul arvestada direktiivist tulenevate miinimumnõuetega, mis puudutavad tagaseljaotsuseid.

2.4 nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsus 2008/947/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet⁴⁴

Raamotsuse eesmärk on hõlbustada süüdimõistetud isiku sotsiaalset taasintegreerumist, parandada kannatanute ja avalikkuse kaitset ning kergendada sobivate tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite kohaldamist õigusrikkujate puhul, kes ei ela süüdimõistva otsuse teinud riigis. Raamotsus on Eesti õigusesse üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 7. jaotises. Nimetatud jaotis on jaotatud kolmeks alljaotiseks, kuid sarnaselt mitmetele teistele raamotsuseid ülevõtvatele normidele, on ka siin paragrahvide jaotus erinevate alljaotiste vahel ebaloogiline. Nii näiteks ei ole KrMS § 508⁵⁶, 508⁵⁸ ja 508⁵⁹ üldsätted, vaid kohalduvad spetsiifiliselt ainult Eestile vastava tunnustamise taotluse esitamise menetlusele, mistõttu peaksid need sätted olema teises alljaotises. Samas sisulisi probleeme nimetatud regulatsiooniga ei ole ning see vastab raamotsuse tekstile. Raamotsuse enda sisu osas on aga üles kerkinud küsimus, et kas see peaks kohalduma ka sellistele tingimisi karistustele, kus mingeid järelevalvemeetmeid kohaldatud ei ole. Riigikohus on selles osas esitanud Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, et saada vastus küsimusele, kas raamotsusega on kooskõlas liikmesriigi kohtuotsuse tunnustamine ning selle täitmise üle valvamine ka juhul, kui süüdimõistetu on selle otsusega vangistusest tingimisi vabastatud ilma mingeid lisakohustusi panemata nii, et isiku ainuke kohustus on hoiduda katseajal uue tahtliku kuriteo toimepanemisest.⁴⁵ Selline küsimus tõusetub eelkõige seoses koostööga Läti Vabariigiga. Juhul kui tingimisi vabastamisega mingeid sisulisi, raamotsuse artiklis 4 sätestatud järelevalvemeetmeid ei kaasne, siis peaks pigem olema tegemist raamotsuse 2008/675/ÜVJP kohase teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuse arvessevõtmisega.

2.5 nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsus 2008/909/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed, nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil⁴⁶.

Raamotsuse artikli 3 lõike 1 kohaselt on raamotsuse eesmärk kehtestada eeskirjad, mille kohaselt tuleb liikmesriigil, selleks et hõlbustada süüdimõistetud isiku taasühiskonnastamist, tunnustada kohtuotsust ja viia teise liikmesriigi kohtu mõistetud karistus täide. Sellisena asendab raamotsus EL liikmesriikide vahel konventsioonide alusel toimuva vabadusekaotuslike karistustega karistatud isikute üleandmise võimalused.

⁴⁴ ELT L 337, 16.12.2008, lk 102–122, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:32008F0947>

⁴⁵ RKKkm nr 1-17-4942, <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-17-4942/16>

⁴⁶ ELT L 327, 05.12.2008, lk 27–46, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:32008F0909>

Raamotsus on Eesti õigusesse üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 6. jaotises. Eesti on nimetatud raamotsuse ülevõtmisel Komisjoni teavitanud, et Eesti võtab üle ainult Eesti kodanike suhtes mõistatud karistusi, mis on sätestatud ka KrMS §-s 508³⁶. Sellise piirangu põhjendatus, arvestades raamotsuse eesmärki, on mõnevõrra kaheldav, eriti arvestades, et piirang on sätestatud kohustusliku keeldumise alusena, mitte valikulisena, mis võimaldaks kohtul isiku taasühiskonnastamise võimalusi kaaluda.

Muus osas vastab KrMS tekst raamotsusele ning muudatused vajalikud ei ole. Samas tasuks kaaluda, kas selle menetluse juures on vajalik prokuröri osalus KrMS § 489⁹ kohaselt (vt täpsemalt üldsätete teema juures).

2.6 nõukogu 29. detsembri 2006. a raamotsus 2006/960/JSK Euroopa Liidu liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelise teabe ja jälitusteabe vahetamise lihtsustamise kohta⁴⁷

Raamotsus näeb ette aluse õiguskaitseasutuste valduses oleva teabe, sh jälitusteabe vahetamise kohta. Sellisena ei ole tegemist kitsamas mõttes kriminaalmenetlusõiguse alase koostööga, vaid politseikoostööga. Raamotsus on Eesti õigusesse üle võetud KrMS 19. ptk 8 jao 8. jaotisega ning seaduse tekst vastab raamotsusele.

2.7 nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiiv 2011/99/EL Euroopa lähenemiskeelu kohta⁴⁸

Direktiivi põhjenduspunktide kohaselt on direktiivi eesmärgiks luua olukord, kus kaitse, mis on füüsilisele isikule tagatud ühes liikmesriigis, oleks jätkuvalt sarnaselt tagatud ka kõigis teistes liikmesriikides, kuhu nimetatud isik liigub või on liikunud. Selle tarbeks on ette nähtud võimalus esitada teisele liikmesriigile Euroopa lähenemiskeelu tunnistus, et ühes liikmesriigis määratud lähenemiskeeld oleks kehtiv ka teises liikmesriigis, kui kaitstav isik peaks sinna ajutiselt või alaliselt minema.

Eesti õigusesse on nimetatud direktiiv üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 3. jaotisega ning seaduse tekst erineb direktiivis ettenähtust mitmes aspektis. KrMS §-is 508¹ on õigesti sätestatud, et Euroopa lähenemiskeelu tunnistus on ühe liikmesriigi pädeva asutuse taotlus teisele liikmesriigi pädevale asutusele. Direktiivis ettenähtud menetlus Euroopa lähenemiskeelu kohaldamiseks eeldab, et kõigepealt tehakse otsuse teinud riigis (kaitstava isiku algne viibimiskoht) otsus siseriikliku lähenemiskeelu kohaldamiseks. Seejärel on kaitstaval isikul võimalik lähenemiskeelu kohaldanud asutust teavitada oma plaanist kolida teise riiki, misjärel otsuse teinud asutus esitab täidesaatvale riigile Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse, mille alusel täidesaatev riik määrab lähenemiskeelu ka kaitstava isiku uues asukohariigis. KrMS 19. ptk 8. jao 3. jaotise 2. alljaotise sätteid irduvad nimetatud põhimõttest.

Esiteks näeb KrMS § 508³ ette, et Euroopa lähenemiskeelu kohaldamist otsustatakse taotleva riigi poolt edastatud Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse või Euroopa lähenemiskeelu kohaldamist sooviva isiku taotluse alusel. Kuna see paragrahv tegeleb olukorraga, kus kaitstav isik viibib või elab Eestis, siis on Eesti näol tegemist täitva riigiga ning direktiivi kohaselt ei ole kaitstaval isikul võimalik esitada Euroopa lähenemiskeelu taotlust otse täitvale riigile. Direktiivi art 6 lg-s 3 küll tõepoolest sätestatakse, et kaitstav isik võib esitada taotluse täitvas riigis, kuid selle tagajärjeks sama lõike teise lause alusel on üksnes see, et täitev riik edastab sellkohase taotluse otsuse teinud riigi pädevale asutusele, st riigile, kus esialgne lähenemiskeeld

⁴⁷ ELT L 386, 29.12.2006, lk 89–100, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32006F0960>

⁴⁸ ELT L 338, 21.12.2011, lk 2–18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32011L0099>

seati, misjärel otsuse teinud riik saab täitvale riigile edastada korrektse Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse. Seega ei ole võimalik täitvas riigis kohaldada Euroopa lähenemiskeeldu kaitstava isiku taotluse alusel, mis oleks ka praktiliselt võimatu, sest kaitstaval isikul ei ole endal võimalik koostada sellise menetluse aluseks olevat Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse vormi.

Teine probleem samas sättes sisaldub lõikes 4, mille kohaselt kohus hindab keelu kohaldamise otsustamisel kaitstava isiku Eestis viibimise perioodi pikkust ja kaitsevajaduse põhjendatust. Nimetatud säte on ilmselt tuletatud direktiivi artikli 6 lõike 1 teisest lausest, kuid see on paigutatud KrMS-is vale sätte juurde. Direktiivi artikkel 6 sätestab tingimused, mida peab hindama otsuse teinud riik Euroopa lähenemiskeelu esitamisel, seega on selline kaalumise asjakohane olukorras, kus Eestis on määratud siseriiklik lähenemiskeeld ning kaitstav isik taotleb kohtult Euroopa lähenemiskeelu väljastamist. Seega peaks nimetatud norm olema sätestatud vastava jaotise 3. alljaotises.

Samasisuline probleem on ka sama paragrahvi lõikega 6, mille kohaselt Euroopa lähenemiskeelu kohaldamise otsustamisel kaasatakse menetlusse isik, kelle suhtes keelu kohaldamist otsustatakse, kui teda ei olnud kaasatud taotlevas riigis lähenemiskeelu kohaldamise menetlusse. Direktiivist sellist põhimõtet ei tulene. Direktiivi artikkel 6 lg 4 näeb küll ette võimaluse ohustava isiku kaasamiseks Euroopa lähenemiskeelu väljastamise menetlusse, kui talle pole neid õigusi antud kaitsemeetme kehtestamiseni viinud menetluses, kuid see rakendub siiski üksnes esialgse otsuse teinud riigis, mitte täidesaatvas riigis. Seega nt kui Eestis oleks välja antud siseriiklik lähenemiskeeld ja seal menetluses poleks ohustavat isikut kaasatud, siis enne seda, kui Eesti kohus saaks anda välja Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse ja selle teisele liikmesriigile tunnustamiseks saata, peaks ta ohustava isiku kaasama. Seega on ka see lõige KrMS-is vales kohas ning tegelikult peaks kuuluma 3. alljaotise juurde.

Direktiivi art 6 lg 7 kohaselt peab Euroopa lähenemiskeelu väljaandmise taotluse tagasilükkamise korral otsuse teinud riigi pädev asutus kaitstavat isikut teavitama kõikidest õiguskaitsevahenditest, mida saab vastavalt tema siseriiklikule õigusele sellise otsuse vastu kasutada. Selline regulatsioon Eesti kriminaalmenetlusõiguses puudub. Samuti ei ole KrMS-is ette nähtud kohustust siseriikliku lähenemiskeelu kohaldamisel kannatanut informeerida võimalusest taotleda kohtult Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse väljaandmist, mis tuleneb direktiivi artikli 6 lg-st 5. Seega ei ole tõenäoliselt enamus kannatanuid sellisest võimalusest informeeritud, mis on tõenäoliselt põhjuseks ka selle instrumendi vähesele kasutusele.

KrMS 19. ptk 8. jao 3. jaotise 3. alljaotises on reguleerimata direktiivi art-st 13 tulenevad kohustused teavitada täitvat riiki Euroopa lähenemiskeelu aluseks oleva määruse muutmisest või tühistamisest. Samuti on eksitav KrMS § 508⁸ lg-s 2 sätestatud norm, et Euroopa lähenemiskeelu kohaldamist taotleb isik võib vastavasisulise taotluse esitada kas Eesti maakohtule või teise EL liikmesriigi pädevale asutusele. Selline säte on vastuolus direktiivi art 6 lg-s 5 sätestatuga, mille kohaselt otsuse teinud riik peab kaitstavale isikule selgitama taotluse esitamise korda ning soovitava tal taotlus esitada enne otsuse teinud riigist lahkumist. Selline põhimõte on mõistlik ka menetluse kiirendamise aspektist, sest juhul kui kaitstav isik esitab taotluse juba teises liikmesriigis kohal olles, siis peab teine liikmesriik kõigepealt edastama selle taotluse Eesti kohtule läbi Justiitsministeeriumi ning alles seejärel saab Eesti kohus koostada Euroopa lähenemiskeelu tunnistuse.

Seega on suur osa Euroopa lähenemiskeelu regulatsioonist KrMS-is kas otseselt vastuolus direktiivi sätetega või on olulised põhimõtted jäetud reguleerimata, mistõttu tuleks nimetatud sätted tervikuna uuesti koostada.

2.8 nõukogu 30. novembri 2009. a raamotsus 2009/948/JSK kohtualluvuskonfliktide vältimise ja lahendamise kohta kriminaalmenetluses⁴⁹

Raamotsuse 2009/948/JSK kohaselt tuleb vältida samade asjaolude osas kriminaalmenetluse läbiviimist mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis. Selleks sätestab raamotsus kohustuse erinevatest kriminaalmenetlustest teada saades alustada konsultatsioone otsustamaks, millises liikmesriigis menetlust jätkatakse, vajadusel kaasates vaidluste lahendamiseks Eurojusti.

Eestis on nimetatud raamotsus üle võetud KrMS §-des 436-1–436-7 ning § 199 lg 1 p-s 8. Seega asuvad nimetatud sätted üldise rahvusvahelise koostöö peatükis, ehkki tegelikkuses on tegemist Euroopa Liidu liikmesriikide vahel toimuva koostöö sätetega, mistõttu peaks see regulatsioon paiknema ka pigem rahvusvahelise koostöö peatüki 8. jaos, koos teiste EL liikmesriikide vaheliste instrumentidega.

Nendest sätetest lähtuvalt on olukorras, kus kriminaalmenetlus otsustatakse koondada teise EL liikmesriiki, Eestis ainuke võimalus kriminaalmenetlus lõpetada KrMS § 199 lg 1 p 8 alusel. Tulenevalt raamotsuse sõnastusest ei ole üheselt selge, mil viisil peaksid riigid pärast menetluskonflikti tuvastamist selle lahendama. Seega on mõneti problemaatiline, et KrMS § 199 lg 1 p 8 näeb ainukese võimalusena ette kohustusliku kriminaalmenetluse lõpetamise Eestis. Näiteks Poola Vabariik on nimetatud raamotsuse üle võtnud selliselt, et konsultatsioonidele peab järgnema kas kriminaalmenetluse ülevõtmine- või andmine. Ka teistes liikmesriikides ei ole kriminaalmenetluse lõpetamise lahendust kasutatud, vaid ette on nähtud kas võimalused kriminaalmenetluse peatamiseks kuni teises liikmesriigis lõpliku otsuse vastuvõtmiseni, ühise uurimisrühma loomiseks, asja ühiseks menetlemiseks või menetluse üleandmiseks.⁵⁰ Praktiline erinevus kriminaalmenetluse üleandmise ja KrMS § 199 lg 1 p 8 vahel on näiteks see, et menetluse üleandmise puhul on võimalik süüdistuse esitamise õigus saada tagasi kui teine riik siiski otsustab menetluse lõpetada, samas kui menetluse lõpetamine on lõplik otsus. Samuti on erinev regulatsioon seoses kriminaalmenetluse kuludega – kui menetluse lõpetamise puhul jäävad menetluskulud riigi kanda, siis kriminaalmenetluse üleandmise puhul tuleb kulude küsimus otsustada riigis, kuhu menetlus üle anti.

2.9 nõukogu 22. juuli 2003. a raamotsus 2003/577/JSK vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus⁵¹

Tulenevalt asjaolust, et nimetatud raamotsus on tõendite arestimise osas asendatud direktiiviga 2014/41/EL ning vara arestimise osas määrusega (EL) 2018/1805, mis jõustub 19.12.2020, ei ole tõenäoliselt vajalik põhjalikult käsitletava raamotsuse ülevõtmisega seonduvaid probleeme analüüsida. Tasub küll märkida, et raamotsus 2003/577/JSK jääb endiselt kehtima Iirimaa ning Taani osas, kellele ei määrus (EL) 2018/1805 ega direktiiv 2014/41/EL ei kohaldu. Seega ei ole võimalik KrMS-i vastavaid sätteid kehtetuks tunnistada, vaid alates 19.12.2020 tuleks muuta KrMS § 508⁹ lg-t 4, märkides, et terve see jaotis kehtib üksnes Iirimaa ning Taaniga tehtava koostöö osas.

Raamotsuse ülevõtvad sätted on esitatud KrMS 19. ptk 8. jao 3. jaotises ning suures osas vastab seaduse tekst raamotsuse sisule. Probleem võib tõusetuda KrMS § 508¹⁶ lg 1 sõnastusest, mis sätestab, et Euroopa arestimistunnistuse täitmisel kohaldatakse Eesti õigust. Sellest sõnastusest

⁴⁹ ELT L 328, 15.12.2009, lk 42–47, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:32009F0948>

⁵⁰ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule, milles käsitletakse 30. novembri 2009. aasta raamotsuse 2009/948/jsk (kohtualluvuskonfliktide vältimise ja lahendamise kohta kriminaalmenetluses) rakendamist liikmesriikide poolt, COM/2014/0313, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52014DC0313>

⁵¹ ELT L 196, 02.08.2003, lk 45–55

ei ole aru saada, millises ulatuses Eesti õigust arestimistunnistuse täitmisel tuleks kohaldada. Euroopa Liidu õigusest tuleneb, et ehkki raamotsustel ei saa olla liikmesriigi õigusele vahetut mõju, toob nende kohustuslik olemus siiski liikmesriigi kohtutele kaasa siseriikliku õiguse kooskõlalise tõlgendamise kohustuse⁵². Seega tuleb ka KrMS § 508¹⁶ lg 1 tõlgendada selliselt, et see oleks kooskõlas raamotsuses sätestatuga. Raamotsuses ei ole sealjuures ühtegi sätet, mis viitaks konkreetselt sellisele tingimusele nagu see on sõnastatud KrMS § 508¹⁶ lg-s 1, aga raamotsuse artikkel 5 (1) sätestab, et „Täidesaatva riigi pädevad õigusasutused tunnustavad kooskõlas artikliga 4 edastatud arestimisotsust ilma täiendavate formaalsusteta ja võtavad seejärel vajalikud meetmed, et täita otsus viivitamata samal viisil nagu täidesaatva riigi asutuse otsuse puhul, kui kõnealune asutus ei otsusta tugineda ühele artiklis 7 sätestatud mittetunnustamise või mittetäitmise põhjustest või ühele artiklis 8 sätestatud edasilükkamise põhjustest.“

Seega on tõenäoline, et Eesti seadusandja on KrMS § 508¹⁶ lg 1 esimese lausega soovinud üle võtta tingimust, et edastatud arestimisotsus tuleb tunnustada ilma täiendavate formaalsusteta ja täita samal viisil nagu siseriiklikud arestimisotsused. Sellist tõlgendust toetab ka asjaolu, et KrMS § 508¹⁶ lg 1 teise lausega on samuti üle võetud raamotsuse artikli 5(1) teises lauses sätestatud norm. Seega tuleks KrMS § 508¹⁶ lg 1 esimest lauset raamotsusega kooskõllaliselt tõlgendada nii, et see tähendab, et Euroopa arestimistunnistuse alusel arestitud varaga tuleks Eestis pärast arestimisotsuse tunnustamist toimetada samal viisil nagu Eesti kriminaalmenetluses arestitud varaga. Selline põhimõte võiks olla seaduses selgemalt kirjas, et vältida võimalikke probleeme, mis võivad tekkida sellest, kui Eesti materiaalses karistusõiguses konfiskeerimise kohta käivaid sätteid arestimistunnistuse täitmise menetluses kohaldama hakata.

Samuti on Riigikohus otsuse nr 3-1-1-1-09 tõlgendanud Euroopa arestimistunnistuse täitmisest keeldumise aluseid ning leidnud, et „*kui Euroopa arestimismäärusega taotletakse kolmandale isikule kuuluva vara arestimist või hoiulevõtmist ja arestimismäärusest ei nähtu, kuidas on määruses kirjeldatud vara seotud kriminaalmenetlusega või kuidas saab puudutatud kolmas isik taotleva riigi õiguse kohaselt kaitsta enda õigusi arestitud või hoiulevõetud varale, on see hinnatav Euroopa arestimismääruse puudusena KrMS § 508³ lg 1 p 4 mõttes*”. Selline seisukoht ei pruugi vastata täiel määral raamotsuse tekstile, mille art 7(1)(a) sätestab keeldumise alusena üksnes selle, kui arestimistunnistuse vorm on puudulik (inglise keeles „*incomplete*”). Arestimistunnistuse vormi kohaselt ei ole vara seotust kriminaalmenetlusega tingimata vaja kirjelda, mistõttu sellise täiendava keeldumise aluse loomine võib olla vastuolus raamotsuse tekstiga. Arestimistunnistuse eesmärk on saata teisele riigile teavitust selle kohta, et taotlevas liikmesriigis on varale seatud arest ning vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaselt peaks üldjuhul täitev riik sellist aresti tunnustama, mitte hakkama enda siseriikliku õiguse kohaselt hindama, kas vara seotus kriminaalmenetlusega on piisav täitva riigi siseriikliku õiguse kohaselt.

2.10 nõukogu 13. juuni 2002. a raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta⁵³

Euroopa vahistamismääruse raamotsus on Eesti õigusesse üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 2. jaotisega. Nimetatud regulatsioon ei vasta täies ulatuses raamotsuse sõnastusele ega seda analüüsinud Euroopa Kohtu praktikale, järgnevalt on esitatud mõned probleemid, kuid viidatud jaotis vajaks selguse huvides terviklikku uut sõnastust.

⁵² ELKo, 28.7.2016, JZ (C-294/16 PPU, EU:C:2016:610, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika

⁵³ ELT L 190, 18.07. 2002, lk 1–20, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02002F0584-20090328>

Euroopa vahistamismääruse esitamine

Raamotsuse artikli 1 lg 1 kohaselt on Euroopa vahistamismäärus liikmesriigi õigusasutuse otsus (direktiivi ametlikus tõlkes eksitavalt tõlgitud kui „kohtuotsus“), millega taotletakse, et teine liikmesriik võtaks tagaotsitava vahi alla ja annaks ta üle kriminaalmenetluse raames kohtu alla andmise või vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks. Eestis on Euroopa vahistamismääruse väljaandmine ja edastamine reguleeritud KrMS §-des 507-508. Mitmed sätted nendes paragrahvides on eksitavad ning ei ole kooskõlas raamotsuse teksti ega kohtupraktikaga.

KrMS § 507 lg 3 sätestab, et kohtueelses menetluses võib loovutamise tagamiseks eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel kohaldada enne Euroopa vahistamismääruse koostamist loovutamishistust. KrMS § 499 lg 1 mõttes on loovutamishistamine vahistamine, mida kohaldatakse isikule, kelle suhtes Eestis hakatakse toimetama loovutusmenetlust, st isik, kelle loovutamist taotleb Eestilt teine liikmesriik. Samale tähendusele viitab ka KrMS § 131¹ lg 3. Seega ei ole isiku välisriigilt loovutamise taotlemiseks vajalik mitte loovutamishistuse, vaid tavalise siseriikliku vahistamise kohaldamine, mis oleks aluseks Euroopa vahistamismääruse väljaandmiseks. Samuti ei saa siseriikliku vahistamismääruse väljaandmine olla valikuline, millele viitab sõna „võib“ selles lõikes, vaid vahistamismääruse olemasolu on kohustuslik eeldus Euroopa vahistamismääruse väljaandmisele. Euroopa Kohus on raamotsuse artikli 8 lõike 1 punkti c tõlgendades leidnud, et seda „*tuleb tõlgendada nii, et selles sättes kasutatud sõna „vahistamismäärus“ tähendab Euroopa vahistamismäärusest eraldi vormistatud siseriiklikku vahistamismäärust*“⁵⁴. Seega ei ole võimalik, et Euroopa vahistamismäärus eksisteeriks siseriiklikust vahistamismäärusest eraldiseisvalt. Eelpoolviidatud kohtuotsuses on Euroopa Kohus veel märkinud, et see on oluline muuhulgas ka seetõttu, et see pakub „*tagaotsitava menetluslike ja põhiõiguste kahetasandilist kaitset, sest kohtulikule kaitsele, mis on ette nähtud esimesel tasandil, kui tehakse selline siseriiklik kohtuotsus nagu siseriiklik vahistamismäärus, lisandub kaitse, mis tuleb tagada teisel tasandil, kui antakse välja Euroopa vahistamismäärus*“⁵⁵. Seega tuleb sätestada, et Euroopa vahistamismääruse väljaandmine on võimalik, kui isiku suhtes on kohaldatud vahistamist.

Sama probleem on ka KrMS § 507 lg-ga 4, mis samuti räägib loovutamishistuse kohaldamisest, kuigi tegelikult piisaks KrMS § 507 lg 1 sätestatud põhimõttest, mille kohaselt Euroopa vahistamismääruse koostab kohtumenetluses kohus. Eeldus, et enne Euroopa vahistamismääruse koostamist peab olema tehtud siseriiklik vahistamismäärus, peaks kehtima kõikide Euroopa vahistamismääruste kohta ning seega võiks olla sätestatud eraldi lõikes.

KrMS § 507 lg 7 sätestab Justiitsministeeriumi kohustuse edastada Euroopa vahistamismäärus, kuid ekslikult viitab see säte mitte Euroopa vahistamismäärust täitvale riigile, vaid taotlevale riigile, ehkki taotlevaks riigiks nimetatud juhul on Eesti.

Samuti on arusaamatu KrMS § 507 lg 8 sisu. Seadusandja eesmärgiks on selle sätte puhul olnud ilmselt lahendada olukord, kus kiireloomuliselt on vaja välisriigis kinni pidada isik, kelle suhtes veel Euroopa vahistamismäärust koostatud ei ole. Samas ei ole võimalik isikut kuulutada rahvusvaheliselt tagaotsitavaks ega sisestada vastavat teadet Schengeni infosüsteemi ilma siseriikliku vahistamismääruse ja Euroopa vahistamismääruse olemasoluta. Sarnaselt ei ole ka Eestis võimalik isikule kohaldada loovutamishistust, kui puudub rahvusvaheline tagaotsimisteade (KrMS § 499 lg 2) või välisriigi kinnitus Euroopa vahistamismääruse esitamise kohta. Tagaotsitavate kinnipidamine toimub aga tavapäraselt Schengeni

⁵⁴ ELKo C-241/15, ECLI:EU:C:2016:385, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-241/15>

⁵⁵ Samas, p 56.

infosüsteemis oleva tagaotsimisteatiste alusel ning selleks ei ole vaja eraldi prokuratuuri luba ega edasilükkamatut olukorda. Alles pärast isiku kinnipidamist teises liikmesriigis on võimalik Euroopa vahistamismäärus tõlkida vastava riigi keelde ja neile edastada. Arusaadav ei ole ka, mida on mõeldud selles lõikes Euroopa vahistamismääruse „esitamise“ mõistega, sest samas paragrahvis on sätestatud, et Euroopa vahistamismääruse koostab prokuratuur ja edastab täitvale riigile Justiitsministeerium, jättes selgusetuks, millele viitab vahistamismääruse esitamise mõiste.

Euroopa vahistamismääruse esitamiseks pädevad õigusasutused

Seoses Euroopa vahistamismääruse väljaandmiseks pädevate õigusasutustega on Euroopa Kohus leidnud, et „*vahistamismääruse teinud õigusasutusel olema võimalik anda vahistamismäärust täitvale õigusasutusele tagatis, et vahistamismääruse teinud liikmesriigi õiguskorras ette nähtud tagatise arvestades tegutseb ta Euroopa vahistamismääruse tegemisega seotud ülesannete täitmisel sõltumatult*“.⁵⁶ Viidatud otsuses leidis Euroopa Kohus, et Leedu peaprokurör, kes Leedu õiguse kohaselt kõik Euroopa vahistamismäärused allkirjastab ja kelle sõltumatus on sätestatud Leedu põhiseaduses, on raamotsuse mõttes sõltumatu õigusasutus. Samal päeval tehtud teises otsuses leidis aga Euroopa Kohus ühtlasi, et sellised liikmesriikide prokuratuurid, „*mille puhul esineb oht, et Euroopa vahistamismääruse tegemist puudutava otsuse raames saab ta otseselt või kaudselt selliselt täitevvõimult nagu justiitsministeerium individuaalseid korraldusi või juhiseid*“, ei ole sõltumatud õigusasutused ja seega ei ole pädevad Euroopa vahistamismäärust väljastama.⁵⁷

KrMS § 30 lg 1 kohaselt teostab prokuratuuri volitusi kriminaalmenetluses prokuratuuri nimel prokurör sõltumatult, alludes ainult seadusele, samuti on kõik prokuratuuri toimingud KrMS § 228 korras vaidlustatavad kohtus. Seega ei tohiks Eesti prokuröride väljastatud Euroopa vahistamismääruste osas tekkida olukorda, et mõni riik keeldub Eesti prokuröride poolt väljastatud Euroopa vahistamismäärust täitmast.

Euroopa vahistamismääruse täitmise üldised eeldused

Raamotsuse art 2 lg 1 kohaselt on Euroopa vahistamismääruse esitamine (ja seega ka täitmine) võimalik üksnes siis, kui selle aluseks olev tegu on vahistamismääruse teinud liikmesriigis karistatav vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetmega, mille maksimaalne pikkus on vähemalt 12 kuud, või kui karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme kohta on otsus tehtud, on see vähemalt nelja kuu pikkune.

Esimene tingimus on korrektselt sätestatud KrMS § 491 lg-s 1, mille kohaselt kriminaalmenetluse jätkamise eesmärgil on Euroopa vahistamismääruse esitamine ja täitmine lubatud, kui taotlevas riigis on nimetatud tegu karistatav vähemalt 1-aastase vangistusega. Teine alternatiiv, Euroopa vahistamismääruse esitamine karistuse täideviimise eesmärgil, on sätestatud KrMS § 491 lg-s 3, kuid raamotsuse tekstiga võrreldes muudetud sõnastuses. Kui raamotsuse art 2 lg 1 teise lause kohaselt on Euroopa vahistamismääruse täitmine võimalik siis, kui taotlevas riigis tehtud otsusega mõistetud karistus on vähemalt nelja kuu pikkune, siis Eesti õigusesse on see üle võetud sõnastusega „*kui tal on kandmata vähemalt neli kuud vangistust*“, mis toob kaasa Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise Eestis olukorras, kus isikule on küll mõistetud pikem vangistus kui neli kuud, kuid millest osa on isik juba ära kandnud. Selline tõlgendus ei ole raamotsusega kooskõlas. Nimetatud probleemile on varasemas õiguskirjanduses samuti tähelepanu juhitud, ehkki märkides, et vähemalt ühes 2009. aasta Tallinna Ringkonnakohtu määruses on Eesti õigust tõlgendatud nii, et see oleks raamotsusega

⁵⁶ ELKo nr C-509/18, p 52, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0509>

⁵⁷ ELKo nr C-508/18 ja C-82/19 PPU, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0508>

kooskõlas ja leiti, et Euroopa vahistamismääruse täitmiseks piisab sellest, kui isikule mõistetud karistus oli vähemalt 4 kuud.⁵⁸

Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kohustuslikud alused

Euroopa Kohus on kinnitanud, et vastastikuse tunnustamise põhimõte on raamotsuse ülesehituse alus, millest tuleneb, et liikmesriigid saavad keelduda või võivad keelduda vahistamismäärust täitmast ainult raamotsuse artiklites 3 ja 4 loetletud juhtudel.⁵⁹ Selle põhimõtte kohta on Euroopa Kohus kohtuasjas nr C-399/11 veel täiendavalt selgitanud, et eelkõige ei tohi Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumisena kasutada täitva liikmesriigi õiguse üldpõhimõtteid (viidatud kohtuasjas oli selleks kohustus tagada, et süüdimõistvat kohtuotsust oleks võimalik teista), mis ei tulene otseselt EL põhiõiguste hartast. Sellest tulenevalt on problemaatiline KrMS § 492 sõnastus, mille kohaselt on ühtlasi Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kohustuslikud alused ka KrMS §-s 436 loetletud alused, täiendades seega raamotsuses ammendavalt loetletud keeldumise aluseid. Samas on Euroopa Kohus ühendatud kohtuasjades nr C-404/15 ja C-659/15 PPU (Aranyosi ja Căldăraru) nentunud, et erandlikes olukordades võib teha vastastikuse usalduse ja tunnustamise põhimõttest piiranguid. Nimetatud kohtuasjas oli küsimus vahistamismääruse teinud liikmesriigi üldistes kinnipidamistingimustes, mis tekitas ohu ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks. Euroopa Kohus ei jõudnud selles kohtuasjas aga siiski järelduseni, et selline võimalik oht iseenesest oleks alus Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumiseks. Selle asemel asus Kohus seisukohale, et vahistamismäärust täitev õigusasutus peab kontrollima, kas konkreetsel isikul on oht pärast loovutamist sattuda ebainimliku või alandava kohtlemise ohvriks ning selle välja selgitamiseks on võimalik Euroopa vahistamismääruse täitmine edasi lükata. Üksnes siis, kui mõistliku aja jooksul ei ole sellise ohu olemasolu võimalik kõrvaldada, peab täitev riik otsustama, kas üleandmise menetlus lõpetada.⁶⁰ Sama põhimõtte kordas Euroopa Kohus üle ka kohtuasjas C-216/18 PPU (*Minister for Justice and Equality versus LM*), kus kohus kirjutas, et Euroopa vahistamismääruse täitmisest saab keelduda üksnes siis, kui „juhtumi konkreetse ja täpse hindamise tulemusel on piisavalt alust arvata, et vahistamismääruse teinud õigusasutusele üleandmise korral esineb isiku puhul, kelle suhtes on see Euroopa vahistamismäärus tehtud, tegelik oht, et rikutakse tema põhiõigust pöörduda sõltumatusse kohtusse ning sellest tulenevalt tema põhiõiguse õiglasele kohtulikule arutamisele olemust“.⁶¹ Tuleb nentida, et sellise konkreetse ja põhjaliku hindamise läbiviimine Euroopa vahistamismääruse täitmise käigus, on äärmiselt keeruline ja nõuab väga selgete tõendite olemasolu nimetatud puuduste kohta.

Seega on EL õiguse kohaselt raamotsuses nimetatud Euroopa vahistamismääruste täitmisest keeldumise alused äärmiselt piiratud ning võimalus jätta Euroopa vahistamismäärus täitmata üksnes viitega Eesti õiguse üldpõhimõtete rikkumisele, on tõenäoliselt vastuolus EL õigusega. Sealjuures viitas KrMS § 492 lg 1 sissejuhatav lause kuni 01.01.2015 üksnes KrMS § 436 lg 1 p-le 3 (ehk siis Eesti õiguse üldpõhimõtetele ei saanud keeldumisel tugineda). 01.01.2015 jõustunud seadusemuudatusega seda sõnastust muudeti ning jäi alles viide üksnes KrMS §-le 436.⁶² Nimetatud eelnõu seletuskirjas sellist muudatust põhjendatud ei ole, mistõttu võib tegemist olla ka tahtmatu eksimusega.

Täiendav alus Euroopa vahistamismäärusest keeldumiseks tuleneb ka eelpoolkäsitletud 27. mai 2019 Euroopa Kohtu otsustest kohtuasjades C-509/18 ning nr C-508/18 ja C-82/19 PPU, mis

⁵⁸ Ploom, T (2010), Strasbourgi konventsioonist Lissaboni lepinguni, lk 36

⁵⁹ ELKo C-388/08 PPU, p 51, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-388/08>

⁶⁰ ELKo C-404/15 ja C-659/15 PPU, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-404/15>

⁶¹ ELKo C-216/18 PPU, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0216>

⁶² Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 578 SE, kättesaadav <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5ebd76d0-c075-4845-89b0-c6b23cca607f>

puudutasid prokuröride poolt väljastatud Euroopa vahistamismääruseid. Nendest otsustest tulenevalt peab Eesti kohus ka hindama seda, et kas Euroopa vahistamismääruse väljastaja on sõltumatu õigusasutus ning kas Euroopa vahistamismääruse peale on võimalik taotlevas riigis esitada kaebust.

Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise valikulised alused

Raamotsuse artikkel 4 annab liikmesriikidele võimaluse lisaks artiklis 3 sätestatud kohustuslikele täitmisest keeldumise alustele täiendavalt tugineda täitmisest keeldumisel ka muudele tingimustele.

Artikli 4 lg 1 kohaselt on võimalik Euroopa vahistamismääruse täitmisest keelduda kui vahistamismääruse aluseks olev tegu ei ole vahistamismäärust täitva liikmesriigi õiguse alusel süütegu (väljaarvatud maksude ja tollialaste süütegude puhul). Eesti kriminaalmenetluse seadustikus on nimetatud valikuline vahistamismääruse täitmisest keeldumise võimalus üle võetud KrMS § 492 lg-s 2, kuid sealjuures on mõiste süütegu (*offence*) asendatud mõistega kuritegu. Selline kitsendus võimaldab vahistamismääruse täitmisest keelduda rohkematel alustel kui raamotsus ette näeb. Kohtuasjas nr C-463/15 PPU on Euroopa Kohus käsitletud küsimust, kas raamotsusega on kooskõlas olukord, kus Euroopa vahistamismäärust täitev riik on seadnud Euroopa vahistamismääruse täitmiseks täiendavalt ka kriteeriumi, et vahistamismääruse aluseks olev tegu peab olema karistatav ka täitvas riigis vähemalt 12-kuulise maksimaalse vangistusega. Euroopa Kohus leidis viidatud otsuses, et selline täiendav tingimus ei ole raamotsusega kooskõlas.⁶³ Sisuliselt on ka Eesti kriminaalmenetlusõiguses sätestatud samalaadne piirang teo karistatavusele Eestis kui vahistamismäärust täitvas riigis (on määratud, et tegu peab olema karistatav üksnes kuriteona), mistõttu võib olla alust arvata, et Euroopa Kohus käsitleks ka Eesti vastavat regulatsiooni raamotsusega vastuolus olevana.

Teine probleem seoses valikulise keeldumise alusega tuleneb raamotsuse artikli 4 lg-st 6, mille kohaselt võib vahistamismääruse täitmisest keelduda, kui Euroopa vahistamismäärus on tehtud vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks ja isik viibib vahistamismäärust täitvas liikmesriigis või on selle kodanik või omab seal elukohta ning see riik kohustub karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitma vastavalt oma siseriiklikule õigusele. Selle valikulise keeldumise aluse on Eesti seadusandja otsustanud osaliselt (Eesti kodanike suhtes) kehtestada mitte valikulise, vaid kohustusliku keeldumise alusena KrMS § 492 lg 1 p-s 4 ning osaliselt (alaliste elanike suhtes) jätta täiesti sätestamata. Mõlemas sellises valikus võib avalduda probleem. Esmalt on raamotsuse ja seda tõlgendava hiljutise Euroopa Kohtu praktikaga vastuolus olukord, kus Euroopa vahistamismäärus jäetakse täitmata olukorras, kus isik realselt Euroopa vahistamismäärust täitvas riigis oma karistust kandma ei asu. Euroopa Kohus on kohtuasjas C-579/15 märkinud, et „*keeldumine EVMi täitmisest eeldab, et vahistamismäärust täitev liikmesriik võtaks tõelise kohustuse viia tagaotsitavale isikule mõistetud vabadusekaotuslik karistus täide, mistõttu ei saa pelka asjaolu, et see liikmesriik teatab, et ta on „nõus“ viima selle karistuse täide, pidada sellise keeldumise jaoks sobivaks põhjenduseks*“.⁶⁴ KrMS § 492 lg 1 p-s 4 sätestatud Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise alus ei anna olukorras, kus Eesti kodanik taotleb vabaduskaotusliku karistuse kandmist Eestis, kohtule mingit võimalust Euroopa vahistamismäärust täita, isegi juhul kui tegelikult sellise vabaduskaotusliku karistuse ülevõtmine Eestis oleks võimatu. Selgeim näide sellisest olukorrast on juhtum, kus Euroopa vahistamismäärusega taotletakse Eesti kodaniku loovutamist 4-6-kuulise vangistuse täitmiseks, millisel juhul ei ole võimalik

⁶³ ELKo C 463/15 PPU, Openbaar Ministerie v. A, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-463/15>

⁶⁴ ELKo C-579/15, ECLI:EU:C:2017:503, p 22.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=192248&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6848455>

Eestil täita ka Euroopa Liidu liikmesriigi vabadusekaotusliku karistuse tunnistust, vaatamata asjaolule, et isik ise võib karistuse kandmist Eestis taotleda (kuigi seadus ei näe ette ühtegi võimalust isikule endale sellist karistuse ületoomist taotleda). Teiseks on problemaatiline olukord, kus eelviidatud olukorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise otsuse tegemine ei ole praktikas seotud vangistuse täideviimise reaalse ülevõtmisega, vaid see on võimalik üksnes taotleva riigi poolt EL vabaduskaotusliku karistuse tunnistuse esitamisel. Eelpoolviidatud kohtuotsuses on Euroopa Kohus selgitanud, et Euroopa vahistamismääruse täitmisest keelduva otsuse tegemise ajal peaks olema kohtuotsuse täitmise üleminek ka tegelikult tagatud.⁶⁵ Seega peaks olema Euroopa vahistamismäärusest keeldumisega samas otsuses võimalik teha ühtlasi ka otsus vabaduskaotusliku karistuse ülevõtmise kohta, mis Eesti õiguse kohaselt hetkel võimalik ei ole.

Teine probleem artikli 4 lõikega 6 seisneb selles, et seadusandja ei ole jätnud kohtule võimalust kaaluda, kas ka alaliste elanike puhul võiks Euroopa vahistamismäärusest keelduda võimaldades isikul karistust kanda oma elukohariigis. Arvestades, et raamotsuse nimetatud sätte eesmärk on võimaldada isikutel vabadusekaotusliku karistust kanda oma elukohariigis, et võimaldada neil säilitada suhted oma lähedastega, on selline kodanike ning alaliste elanike eristamine analüüsi autori hinnangul põhjendamatu, ehkki selline regulatsioon on tingitud valikutest, mis tehti raamotsuse 2008/909/JSK ülevõtmisel ning mida on täpsemalt selgitatud nimetatud raamotsuse ülevõtmiseks koostatud KrMS ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas⁶⁶. Raamotsuse 2008/909/JSK ülevõtmisel tehtud valikute kontekstis on endiselt asjakohased Õiguskantsleri poolt 2009. a Justiitsministrile esitatud märgukirjas tehtud märkus, et „*Eesti seadus on vastuolus perekonnapõhiõigusega osas, milles see ei näe ette võimalust kaaluda kodakondsuseta isiku karistuse kandmise Eestisse ületoomise põhjendatust, juhul kui isikul on Eestis perekondlikud suhted*“.⁶⁷

Võimalik probleem Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise aluste regulatsiooniga avaldub olukorras, kus taotlevas riigis on vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks tehtud Euroopa vahistamismäärus ilma isiku osavõtuta selle aluseks olevast kohtulikust arutelust. Nõukogu raamotsusega 2009/299/JSK muudeti muuhulgas ka Euroopa vahistamismääruse regulatsiooni ning lisati raamotsusesse 2002/584/JSK uus artikkel 4a, milles sätestati tingimused, millal täitval riigil on võimalik Euroopa vahistamismääruse täitmisest sel põhjusel keelduda. Nõukogu raamotsus 2009/299/JSK võeti Eesti õigusesse üle kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadusega, mis jõustus 29.03.2015 ja millega tunnistati kehtetuks senine KrMS § 492 lg 4. Muudatusettepaneku seletuskirjas märgiti, et nimetatud lõige ei ole pärast KrMS § 489⁷ jõustumist enam asjakohane.⁶⁸ Eesti õiguses on raamotsuses 2009/299/JSK nimetatud tingimused tõepoolest ülevõetud KrMS §-s 489⁷, samas puudub Euroopa vahistamismääruse sätete juures viide sellele paragrahvile, mistõttu pole päris selge, kas ja mis määral need tingimused Euroopa vahistamismääruse täitmisel kohalduvad (nt kohtuotsuse tunnustamise – KrMS 508³⁹, järelevalve teostamise tunnistuse tunnustamise – KrMS 508⁵⁸, rahalise karistuse tunnustamise – KrMS § 508⁷¹ juures on viide KrMS §-le 489⁷ eraldi välja toodud). Samuti ei ole üheselt selge, et Euroopa vahistamismääruse täitmine oleks „otsuse tunnustamine ja täitmine“, millele viitab KrMS § 489⁷ sõnastus. Ainuke säte Euroopa vahistamismääruse

⁶⁵ Samas, p 24.

⁶⁶ Justiitsministeerium, Kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 36-37, kättesaadav: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/2abe3521-df39-4d10-b27b-6cb6a1ee6cbc>

⁶⁷ Õiguskantsler 2009, Märgukiri seaduseelnõu algatamiseks ning soovitus õiguspärasuse tagamiseks, lk 18, kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document/2/6iguskantsleri_margukiri_kodakonsuseta_isiku_karistuse_uletoomine.pdf

⁶⁸ Riigikogu, Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus 770 SE muudatusettepanekute loetelu, kättesaadav <https://www.riigikogu.ee/download/f24bea6f-4eba-4618-bfbe-b458817e03c7>

regulatsiooni juures, mis tagaselja otsuse täitmise tingimustele viitab, on KrMS § 503 lg 3 p 5, kuid ainuüksi viitest, et kohtumäärusesse tuleb märkida „loovutamise tingimused“, ei ole piisav, et sealt välja lugeda nõuet, et tagaselja tehtud otsuse alusel Euroopa vahistamismääruse täitmine saab toimuda ainult KrMS § 489⁷ välja toodud tingimustel.

Muud küsimused seoses Euroopa vahistamismäärusega

Loovutusvahistuse kohaldamise alternatiivid

Raamotsuse artikkel 12 sätestab, et isiku loovutamishahistuses pidamise üle otsustab täitva riigi õigusasutus, kes võib ühtlasi tagaotsitava igal hetkel vabastada, eeldusel, et võetakse kõik meetmed, mis on vajalikud tagaotsitava põgenemise vältimiseks.

Eesti õiguses ei ole ette nähtud alternatiive loovutamishahistuse kohaldamisele ning Riigikohus on (küll väljaandmisvahistuse kontekstis) leidnud, et KrMS 4. peatüki sätted vahistuse asendamise osas ei ole väljaandmisvahistusele kohaldatavad, tulenevalt sellest, et isiku välisriigile väljaandmiseks tema vabaduse piiramise alus tuleneb PS § 20 lg 1 p-st 6, mistõttu ei ole tegemist siseriiklikus menetluses vahistatuga võrreldes samas olukorras olevate isikutega.⁶⁹ Seega on nii väljaandmis- kui loovutamismenetluses seatavaks tõkendiks eranditult vahistamine, sõltumata isiku põgenemisohust.

Arvestades KrMS revisjoni esimeses etapis koostatud seaduseelnõus väljapakutud lahendustega, mis oluliselt laiendavad olemasolevate tõkendite valikut siseriiklikus kriminaalmenetluses, oleks põhjendatud need tõkendid teha kättesaadavaks ka Euroopa vahistamismääruse täitmise tagamiseks. Olukorras, kus Euroopa vahistamismääruse alusel tagaotsitavaks isikuks on Eesti alaline elanik ning põgenemisoht on väike, võiks vahistamisele alternatiivne tõkend märkimisväärselt vähendada nii ebaproportsionaalseid vabaduspiiranguid kui ka riigi kulutusi isikute kinnipidamisasutuses pidamisele ja konvoeerimisele. Näiteks Ühendkuningriigis on tavaline praktika, et loovutamismenetluses seatakse isikule vahistuse asemel kas kohustus käia end politseis või kriminaalhooldaja juures registreerimas.

Loovutusmenetluse läbiviimiseks on raamotsuses ja KrMS-is sätestatud konkreetsed tähtajad, mistõttu reeglina ei tohiks isiku vahi all pidamise tähtaeg kujuneda väga pikaks. Samas võib tekkida olukord, kus näiteks Euroopa Kohtult eelotsuse taotlemise tõttu⁷⁰ ei ole võimalik siiski neid tähtaegu järgida. Seega võimaldaks täiendavad tõkendid ka sellistel juhtudel võimaldada tasakaalustada isikule kehtivaid vabaduspiiranguid ning Euroopa vahistamismääruse täitmise tagamist.

Euroopa vahistamismääruse tingimuslik täitmine

Raamotsuse artikkel 5(3) sätestab, et juhul kui Euroopa vahistamismääruse alusel loovutatav isik on vahistamismäärust täitva riigi kodanik või alaline elanik, siis võib üleandmise osas kohaldada tingimust, et isik tuuakse pärast ülekuulamist talle mõistetava vabadusekaotusliku karistuse kandmiseks tagasi oma elukoha- või kodakondsusjärgsesse riiki. Ehkki raamotsuse sõnastuses kasutatakse mõistet „ülekuulamine“, siis tuleb seda kontekstis mõista ilmselt siiski kui lõpliku otsuse tegemist ja vabadusekaotusliku karistuse mõistmist, vastasel korral ei oleks viidatud säte sisuliselt loogiline.

⁶⁹ RKKkm 3-1-1-101-13, p 9-10, <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-1-1-101-13>

⁷⁰ Nt samases olukorras, mis ilmnis Euroopa Kohtu kohtuasjas C-492/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0492>

Eesti on nimetatud sätte üle võtnud KrMS § 492 lg-s 3, milles sätestatakse kohustus, et Eesti kodanike, kellel on siin ka alaline elukoht, loovutamisel tuleb seda alati teha koos tingimusega, et isik tuuakse pärast karistuse kandmiseks Eestisse tagasi. Samas puudub regulatsioon selle kohta, mida teha olukorras, kus Eestile loovutatud isiku suhtes on täitev riik seadnud samasuguse tingimuse. Selliseks vabadusekaotusliku karistuse üleandmiseks saaks kasutada raamotsuses 2008/909/JSK ettenähtud vangistuste tunnustamist, kuid arvestades, et KrMS § 508⁴⁹ kohaselt peab sellise tunnustuse koostama vangla, kus isik karistust kannab, ei ole piisavalt tagatud see, et sellist kohustust ka reaalselt täidetakse.

Kohtulik loovutusmenetlus ja loovutamise laiendamine

KrMS § 502 lg 4 p 2 kohaselt peab kohus tutvustama isikule KrMS §-des 493 ja 494 sätestatud. Selline sätte ei ole asjakohane, kuivõrd viidatud sätted käsitlevad Eestile loovutatud isikute õigusi. Seadusandja on ilmselt soovinud reguleerida seda, et isikule peaks tutvustama raamotsusest tulenevat regulatsiooni, mille kohaselt ka taotlevas riigis ei ole võimalik teda üldreeglina võimalik kohtu alla anda muuda süütegude eest ega loovutada kolmandatele riikidele. Kehtiv sätte aga sellist eesmärki ei täida.

Loovutamise laiendamisega seonduvalt on reguleerimata ka olukord, kus taotlev riik esitab Eestile taotluse loovutamise laiendamiseks isiku suhtes, kes on juba varasemalt taotlevale riigile Eestist loovutatud. Sellise menetluse läbiviimiseks puudub seaduses regulatsioon ning viide, mil viisil ja mis menetluses tuleks selline taotlus lahendada. Kohtulikku loovutamismenetlust reguleerivad sätted sellist olukorda ette ei näe ega reguleeri. Seega ütleks seadustikku lisada paragrahv, mille kohaselt selline menetlus toimuks. Kuna loovutatavat isikut selles menetluses ei osale, siis ei ole põhjendatud korraldada selle taotluse menetlemiseks ka kohtuistungit, vaid kohus saaks vastava otsustuse teha kirjalikus menetluses.

[2.11 nõukogu 23. oktoobri 2009. a raamotsus 2009/829/JSK Euroopa Liidu liikmesriikides vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmete rakendamise otsuste kui kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivse võimaluse suhtes](#)⁷¹

Raamotsuse eesmärk põhjenduspunkti 5 kohaselt on vältida isikute vahistamist üksnes seetõttu, et isikul pole elukohta kriminaalmenetlust läbiviivas riigis. Seetõttu on leitud, et on vaja võtta meetmeid, et tagada kohtuistungit toimumise riigis mitteresidendina viibivate kriminaalmenetluse subjektiks olevate isikute ja residendina viibivate kriminaalmenetluse subjektiks olevate isikute võrdne kohtlemine. Selleks otstarbeks on ette nähtud võimalus vahistamise alternatiividena kasutatavate järelevalvemeetmete tunnustamise mehhanism. Eesti õigussesse on raamotsus üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 1¹ jaotisega, mis näeb ette Euroopa tõkendi tunnustamise ja esitamise menetluse. Ehkki Eesti õiguses ei ole lisaks elukohast lahkumise keelule võimalik seni kohaldada muid tõkendeid, on raamotsuse rakendamine siiski võimalik, kuna raamotsus näeb ette võimaluse välisriigis määratud tõkendeid kohandada. Raamotsuse regulatsioon on terviklikult Eesti õigussesse üle võetud ning selles midagi muuta vaja ei ole.

[2.12 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK](#)⁷²

⁷¹ ELT L 294, 11.11.2009, lk 20–40, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009F0829>

⁷² ELT L 315, 14.11.2012, lk 57–74, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001F0220>

Ehkki nimetatud direktiiv ei tegele otseselt rahvusvahelise kriminaalkoostööga, sätestab artikkel 17(3) liikmesriikidele kohustuse tagada, et välisriigis kuriteo ohvriks langenud isik võib kuriteoteate esitada ka teises liikmesriigis ning kaebuse saanud liikmesriik peab sellise kaebuse esitama pädevale liikmesriigile. KrMS § 473 näeb ette võimaluse, et teisele liikmesriigile on võimalik edastada omaalgatuslikult igasugust informatsiooni, kuid selguse huvides võiks seadusest tuleneda ka selge kohustus selliste kuriteokaebuste edastamiseks, koos kohustusega teavitada kannatanut sellisest edastamisest ja vajadusel ka teise liikmesriigi vastusest.

2.13 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades⁷³

Euroopa uurimismääruse direktiivi eesmärk on ühtlustada tõendite kogumisele suunatud uurimistoimingute taotlemise praktikat Euroopa Liidus. Tulenevalt sellest, et direktiiv asendab kõik muud õiguslikud alused, mille alusel varem tõendite kogumiseks õigusabitaotlusi esitati, on Euroopa uurimismäärus muutunud kiiresti enimkasutatavaks EL liikmesriikide koostöö instrumendiks kriminaalasjades.

Tulenevalt direktiivi veel lühikesest kehtivusajast ei ole sellega seoses välja kujunenud märkimisväärset kohtupraktikat, seega on võimalik analüüsida üksnes praktikas tõusetunud probleeme.

Euroopa uurimismääruse direktiivi ülevõttev regulatsioon on esitatud KrMS 19 ptk 8. jao 1² jaotises ning on jaotatud üldsäteteks, Euroopa uurimismääruse tunnustamise ja täitmise ning Euroopa uurimismääruse esitamise menetluse alajaotisteks.

Üldsätted

Üldsätete alajaotises on esitatud detailne regulatsioon üksikute direktiivis ettenähtud taotletavate toimingute kohta, mis vastab direktiivi sõnastusele, kuid regulatsiooni eesmärk peaks ühtlasi olema ka anda juhised Eestis toimuva Euroopa uurimismääruse täitmise või esitamise menetlusele. Nii näiteks ei ole KrMS § 489³⁹ sõnastusest aru saada, millised on Eesti pädevad asutused olukorras, kus Eestile on esitatud Euroopa uurimismäärus selleks, et anda Eestis vahi all või vangistuses viibiv isik ajutiselt teisele liikmesriigile menetlustoimingu tegemiseks üle. Euroopa uurimismääruse üldregulatsiooni kohaselt peaks Euroopa uurimismäärust olema pädev täitma prokuratuur, kuid seadus ei anna prokuratuurile konkreetset alust otsustada vangistuses peetava isiku välisriiki saatmist. Konventsioonide alusel toimuva koostöö korral on KrMS § 466 kohaselt sellise otsuse tegemiseks pädev valdkonna eest vastutav minister, kuid Euroopa uurimismääruse täitmisel oleks ministri tasemel otsus ilmselt ebavajalik, vaid piisaks kas prokuratuuri või kohtu loast. Samas on sellise otsuse tegemist vaja täiendavat õiguslikku alust, sest ainuüksi KrMS § 489³⁹ sõnastusest sellest ei piisa. Samuti ei ole vastupidises olukorras, KrMS §-s 489⁴⁰ kirjeldatud olukorras selge, milline asutus saab taotleda välisriigilt isiku üleandmist ning milline on tema staatus Eestis viibimise ajal. Kuna isiku vabadust tuleb Eesti territooriumil piirata, siis on selleks ilmselt vajalik kohtu luba. KrMS § 489³⁹ lg 5 viitab, et taotlevas riigis peaks kohaldama isikule vahistamist, kuid üksnes sellest sõnastusest ei tulene iseseisvat vahistamise alust, mistõttu tuleks isiku ajutise üleandmisega seotud regulatsiooni täpsustada.

KrMS § 489⁴¹ sätestab regulatsiooni Euroopa uurimismääruse alusel isikute kaugülekuulamiseks. Ka selle regulatsiooni puhul on ebaselge, kes on Eestis pädevaks

⁷³ ELT L 130, 01.05.2014, lk 1–36, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02014L0041-20140501>

asutuseks, kes saab kaugülekuulamist korraldada. Praktikas on seni kaugülekuulamine toimunud üksnes kohtumenetluste käigus, millisel juhul on ka pädevaks asutuseks Eestis loetud kohut. Samas ei piira ei direktiivi ega ka KrMS § 489⁴¹ sõnastus kaugülekuulamist tingimata üksnes kohtumenetluse staadiumiga, millele viitab näiteks see, et kaugülekuulata on võimalik ka kahtlustatavat. Seega ka selle regulatsiooni puhul tuleks täpsustada, millised on Eesti pädevad asutused nendes menetlustes.

KrMS § 489⁴⁴ sätestab regulatsiooni, mille kohaselt tuleb teist liikmesriiki teavitada teise liikmesriigi territooriumil toimuvast üldkasutatava elektroonilise side võrgu kaudu edastatavate sõnumite pealtkuulamisest. Selle sätte esimene lõige on ebaõnnestunud ja ei vasta direktiivi sisule. See lõige sätestab, et kui Euroopa uurimismääruse täitmise käigus annab kohus loa pealtkuulamiseks, siis tuleb teist riiki teavitada. Selline regulatsioon ei ole loogiline, kuna Euroopa uurimismääruse täitmise käigus ei ole võimalik anda luba teises liikmesriigis toimuva pealtkuulamise jaoks. Seega peaks sellest lõikest eemaldama tingimuse “Euroopa uurimismääruse täitmise käigus”, sest nimetatud kohustus kehtib ükskõik millisel juhul kui selgub, et Eesti kohtu poolt antud jälitusloa põhjal toimunud pealtkuulamine on tegelikkuses toimunud või hakkab toimuma teises liikmesriigis. Samuti on puudulik regulatsioon selle sätte lõikes 3, mis sätestab kohustuse Eesti prokuratuurile vastata sellise teavituse saamisel teiselt liikmesriigilt. Regulatsioonist ei tulene konkreetselt, millisel alusel peaks prokuratuur otsustama, et kas nimetatud pealtkuulamine oli lubatav või mitte. Eelkõige tekib küsimus, kas sellise teavituse saamisel peaks taotlema kohtult eraldi jälitusloa pealtkuulamiseks, kuna Eesti territooriumil on toimunud või hakkab toimuma jälitustegevus. Olukorras, kus teine liikmesriik esitab Eestile Euroopa uurimismääruse pealtkuulamise teostamiseks, on ilmselt selge, et Eestis pealtkuulamise korraldamiseks on vaja ka Eesti kohtu luba jälitustoimingu teostamiseks. Seega tuleks seaduses konkreetselt sätestada, et sellisel juhul, kui teine liikmesriik teostab jälitustoiminguid ise, ilma Eesti asutuste abita, Eesti jälitusluba vaja ei ole. Seoses teavitamise regulatsiooniga on täiendavalt üles kerkinud küsimus, kas teavitamist peaks rakendama ka selliste jälitustoimingute puhul, mis ei ole küll seotud üldkasutatava elektroonilise side võrguga, kuid sellegipoolest toimuvad teise liikmesriigi territooriumil (nt autodele paigaldatud jälitusseadmed). See küsimus ei puuduta aga üksnes Eesti regulatsiooni, vaid direktiivi tõlgendamist ning ühtset arusaama liikmesriikide vahel selles küsimuses ei ole.

Euroopa uurimismääruse tunnustamine ja täitmine

Euroopa uurimismääruse tunnustamise ja täitmise menetlus on reguleeritud KrMS §-des § 489⁴⁶- 489⁵¹ ning märkimisväärseid probleeme see regulatsioon praktikas põhjustanud ei ole ning see vastab suures osas direktiivi sõnastusele. Eraldiseisev probleem puudutab Euroopa uurimismääruse (ja ka muude õigusabitaoluste) alusel teostatavaid jälitustoiminguid, mille puhul on KrMS 3¹ peatükis sätestatud detailne regulatsioon jälitustoimiku pidamise, jälitustoimiku dokumenteerimise, kogutud teabe salvestamise ning jälitustoimingu riivatud isikute teavitamiseks. Nimetatud regulatsioon ei sobitu alati Euroopa uurimismääruse täitmise menetluse ning võib olla ka praktiliselt võimatu. Näiteks võib KrMS § 489⁴³ lg 4 kohaselt teostada teabe salaja pealtkuulamist ka nii, et saadav teave edastatakse otse taotlevale riigile. Sellisel juhul puudub Eesti ametiasutustel nii see teave, mida salvestada kui ka andmed võimalike riivatud isikute kohta, keda teavitada. Ning isegi kui teave edastamine ei toimu automaatselt, ei anna Euroopa uurimismääruse regulatsioon täitvale riigile pädevust kogutud tõendeid ise analüüsima hakata. Samuti ei ole Eesti õiguskaitseorganitel pädevust ega volitust hinnata, kas riivatud isikuid tuleks teavitada või mitte – igasugune omaalgatusliku Euroopa uurimismääruses oleva info avaldamine on vastuolus Euroopa uurimismääruse konfidentsiaalsuskohustusega. Seega tuleks kaaluda, kas välisriigi õigusabitaoluse (ja eriti

Euroopa uurimismääruse) täitmise raames toimuva jälitustegevuse kohta tuleks sätestada erinormid KrMS 3¹ peatükis sätestatud regulatsioonist. Selline erinorm võiks sätestada, et Euroopa uurimismääruse täitmisel teostatud jälitustoimingutest teavitamine toimub taotleva riigi õiguse kohaselt ja taotlusel. Vastasel korral ei oleks võimalik täita Euroopa uurimismäärusega seotud konfidentsiaalsuskohustust. Täiendavalt võib ette näha kohustuse, et Eesti täitva riigina peab taotlevalt riigilt taotlema infot selle kohta, millisel tähtajal ja keda jälitustoimingutest teavitada tuleb. Sõltumata selle kaalumise tulemusest, tuleb vastav küsimus igal juhul seaduses reguleerida, et vältida jälitustegevusega kogutud info

Euroopa uurimismääruse koostamine ja edastamine

Direktiivi artikkel 6 kohaselt on Euroopa uurimismääruse esitamiseks kaks tingimust: toimingu tegemine peab olema menetluseks vajalik ja proportsionaalne ning taotletav toiming peab olema lubatav taotleva riigi kriminaalmenetluses. Nimetatud tingimused on sätestatud KrMS § 489⁵² lg-s 2. Praktikaks on mõnel korral tõusetunud küsimus, mida tähendab tingimus, et toiming peab olema lubatav samadel tingimustel riigisisises kriminaalmenetluses. Eelkõige tekib see küsimus toimingute puhul, kus Eesti kriminaalmenetluses on toimingu teostamiseks vajalik täiendav prokuratuuri või kohtu luba (nt läbiotsimine, jälitustoimingud vms.). Seega on näiteks tekkinud küsimus, et kas Eesti kohtul on võimalik anda luba läbiotsimise korraldamiseks välisriigis asuval aadressil, vaatamata sellele, et Eesti kriminaalõigus kehtib üksnes Eesti Vabariigi territooriumil. Autorile teadaolevalt on Eesti kohus vähemalt ühel korral sellise põhjendusega läbiotsimismääruse andmisest keeldunud. Sõnaselgelt ei ole sellele küsimusele vastust ei direktiivi tekstis ega vastavates KrMS-i sätetes. Sisuliselt ei olegi tegemist Euroopa õiguse küsimusega, vaid pigem küsimusega sellest, kuidas Eesti kriminaalmenetlusõiguses on tõendite kogumine reguleeritud. Seega ei ole põhimõtteliselt välistatud, et seadusandja võtaks vastu regulatsiooni, et kui Eesti kriminaalmenetluses on vaja koguda tõendeid välisriigis, siis Eesti kriminaalmenetluse nõuded ei kohaldu. Selline lahendus ei ole tõenäoliselt siiski mõistlik, arvestades, et Euroopa uurimismääruse väljastamise proportsionaalsust saab hinnata üksnes Euroopa uurimismääruse väljaandja, mitte täitja. Seega näiteks läbiotsimise korraldamise puhul ei kontrolli Euroopa uurimismäärust täitev riik mitte seda, kas sellise läbiotsimise korraldamine on proportsionaalne ja põhjendatud, vaid üksnes seda, kas Euroopa uurimismäärus on nõuetekohane ning täitmisest keeldumiseks on üksnes ammendav loetelu alustest, mis tuleneb direktiivi artiklist 11. Seega tuleks KrMS §-s 489⁵² sätestada ka selgemalt põhimõte, et Euroopa uurimismääruse väljaandmine on võimalik ainult siis, kui sellise toimingu teostamiseks on olemas Eesti kriminaalmenetluses vastava toimingu teostamiseks vajalikud alused ja load.

Direktiivi artikkel 14 esimene lõige sätestab, et liikmesriigid peavad tagama, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisisises asjas. Nimetatud artikli tõlgendamise osas on Euroopa Kohtult eelotsust küsinud Bulgaaria kohus, küsides, kas selle artikliga on vastuolus riigisisene õigusnorm, milles ei nähta ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mis võimaldaksid vaidlustada läbiotsimist, arestimist ja tunnistaja ülekuulamise korraldamist hõlmava Euroopa uurimismääruse vastuvõtmise aluseks olevaid sisulisi põhjendusi.⁷⁴ Viidatud kohtuasjas ei ole kohus veel otsust teinud, kuid kohtujuristi ettepaneku kohaselt tuleb artiklit 14 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus olukord (nagu see on Bulgaaria õiguses), kus puudub mis tahes võimalus vaidlustada Euroopa uurimismääruses osutatud uurimistoimingu sisulisi põhjendusi.⁷⁵ Kui Euroopa Kohus peaks kohtujuristi

⁷⁴ ELK kohtuasi nr C-324/17, kohtujuristi ettepanek p 51, kättesaadav <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62017CC0324>

⁷⁵ samas, p 108.

arvamusest juhinduma, võib see tekitada probleeme ka Eesti õiguse kontekstis. Euroopa uurimismääruse koostamine kohtueelses menetluses prokuratuuri poolt on küll alati vaidlustatav KrMS § 228 jj alusel, kuid läbiotsimise sisulised põhjendused sisalduvad ka Eesti õiguses kohtu poolt antud läbiotsimismääruses, mis KrMS § 385 alusel vaidlustatav ei ole.

2.12 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1805, mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist⁷⁶

Määrus rakendub alates 19. detsembrist 2020 ning kohaldub kõigile liikmesriikidele, välja arvatud Taani ja Iirimaa. Osalevate liikmesriikide jaoks asendab määrus raamotsused 2003/577/JSK ja 2006/783/JSK. Tulenevalt määruse otsekohalduvast vormist, ei ole põhimõtteliselt vajalik määruse sätete inkorporeerimiseks kriminaalmenetluse seadustikku. Määratleda on vaja määruse artikli 24 kohaselt üksnes asutused, kes on pädevad arestimis- või konfiskeerimistunnistusi edastama ning kes on pädevad neid vastu võtma kui Eesti on täitev riik. Sealjuures tuleb otsustada, millisel määral jääb Eestisse saabunud arestimis- ja konfiskeerimistunnistuste puhul täitvaks asutuseks prokuratuur. Arvestades, et arestimis- ja konfiskeerimistunnistused tuleksid täita võimalikult kiiresti ja täiendavate formaalsusteta, ei ole ilmselt põhjendatud senise arestimistunnistuste ja konfiskeerimistunnistuste täitmise süsteem, mille puhul on pärast tunnistuse Eestisse saabumist prokuratuuril vaja teha eraldi taotlus kohtule arestimise või konfiskeerimise tunnustamiseks. Arestimis- või konfiskeerimistunnistuse tunnustamine on sisuliselt välisriigis tehtud kohtuotsuse või -määruse tunnustamine, mille osas Eesti prokuratuuril otsust rolli olema ei peaks ning kohtul on võimalik selliseid otsuseid tunnustada üksnes teise liikmesriigi tunnistuse põhjal. Põhjendatud võib olla prokuratuurile anda võimalus arestimis- või konfiskeerimistunnistuse täitmise osas arvamuse avaldamise õiguse andmine, kuna määruse artiklite 10 ja 21 alusel on üheks täitmise edasilükkamise aluseks mh see, kui täitmine võib kahjustada käimasolevat kriminaalmenetlust. Sellist infot saab tunnistuste täitmise menetluse juures anda üksnes prokuratuur, kuid üksnes sel eesmärgil ei ole vajalik ette näha praegu kehtivad menetlust, kus prokurör peab välisriigi kohtuotsuse tunnustamiseks Eesti kohtule esitama veel eraldi taotluse. Ülejäänud tunnistuste täitmisest keeldumise või edasilükkamise aluseid on võimalik hinnata ka kohtul ilma prokuratuuri taotluseta.

Muus osas on detailne regulatsioon määruses olemas ning puudub vajadus selle eraldi reguleerimiseks siseriiklikus õiguses, peaks piisama KrMS-si lisatavast viitest, et arestimis- ja konfiskeerimistunnistuste täitmisel kohaldab kohus EL õigust. Selline lahendus väldiks ka võimaliku ebakorrekse määruse sätete ülevõtmise riski.

2.13 nõukogu raamotsus nr 2008/675/ÜVJP, mis käsitleb Euroopa Liidu liikmesriikides tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste arvessevõtmist uutes kriminaalmenetlustes⁷⁷

Raamotsuse 2008/675/ÜVJP eesmärgiks on põhjenduspunkti 5 kohaselt kinnitada põhimõtet, mille kohaselt peaks muudes liikmesriikides tehtud süüdimõistvatel kohtuotsustel olema samaväärse toime kui liikmesriigi kohtutes siseriikliku õiguse alusel tehtud süüdimõistvatel kohtuotsustel olenemata sellest, kas see toime puudutab faktilisi asjaolusid või menetlus- või materiaalsoigust. Eesti õigusesse on raamotsus Euroopa Komisjonile esitatud teavituse kohaselt üle võetud karistusregistri seadusega.⁷⁸ Samas ei ole Eesti seadusandja pidanud vaja teha

⁷⁶ ELT L 303, 28.11.2018, lk 1—38, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1805>

⁷⁷ ELT L 220, 15.8.2008, lk 32—34, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32008F0675>

⁷⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/NIM/?uri=celex:32008F0675>

konkreetselt raamotsuse ülevõtmiseks karistusregistri seaduses ühtegi muudatust, mis tekitab raamotsuse ja Eesti õiguse rakendamise juures mitmeid probleeme.

Riigikohus on 21. juuni 2019. a otsuses nr 1-17-10162 leidnud, et ehkki Eesti õigusesse ei ole nimetatud raamotsus korrektselt üle võetud, on võimalik Eesti õigust raamotsusega kooskõllaliselt tõlgendada vähemalt sel määral, mis puudutab teises liikmesriigis mõistetud karistuse arvestamist Eestis toimivas menetluses karistuse mõistmisel.⁷⁹ Viidatud kriminaalmenetluses oli küsimus selles, kas Lätis mõistetud karistust saab kasutada Eesti kriminaalmenetluses süüdistatava suhtes iseloomustava materjalina. Sellisel puhul leidis Riigikohus, et kui teise liikmesriigi kohtuotsus on õigusabitaotluse vahendusel Eesti kriminaalmenetluses saadud, siis ei takista miski sellise otsuse arvestamist iseloomustava materjalina karistuse mõistmise juures.

Samas on Riigikohtu etteheide seadusandjale siiski asjakohane, sest raamotsuse kohaselt peaks teiste liikmesriikide kohtuotsustel olema oluliselt laiem mõju kui üksnes iseloomustav materjal karistuse mõistmisel. Raamotsuse kohaselt peaks olema võimalik teises liikmesriigis tehtud kohtuotsust arvesse võtta samaväärsena Eestis tehtud kohtuotsusega ning sellise regulatsiooni eesmärk on tagada, et isikud, kes on kuritegusid toime pannud erinevates liikmesriikides, ei oleks paremas olukorras võrreldes isikutega, kes on kõik teod toime pannud ühes riigis. Seega Eesti karistusõiguse kontekstis on üks olulisemaid raamotsuse mõjudest see, et ka näiteks teo korduvust peaks olema võimalik arvestada sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või välisriigis. Sealjuures on Euroopa Kohus selgitanud, et selline eelnevate karistuste arvessevõtmine ei saa eeldada riigisisest kohtuotsuste tunnustamise protsessi, vaid teise liikmesriigi otsuseid tuleb arvesse võtta sellisena, nagu nad on.⁸⁰

Karistusseadustikus on mitmete süüteo koosseisude juures korduvus sätestatud kvalifitseeriva asjaoluna ning seega peaks raamotsuse kohaselt teo korduvaks toimepanemiseks lugema ka seda, kui sellise teo eest on isikut karistatud teises liikmesriigis. On kaheldav, kas Eesti õigust on selles ulatuses võimalik raamotsusega kooskõllas olevana tõlgendada, arvestades seda, et karistusseadustikus on korduvust käsitletud mitmel puhul üsna konkreetselt, määratledes tihti konkreetsed süüteo koosseisud, mille korduvust arvestatakse (nt § 141 lg 2 p 6 – „käesolevas jaos sätestatud kuriteo“, § 199 lg 2 – „varem toime pannud varguse, röövimise, omastamise, süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamise, hoidmise või turustamise, asja tahtliku rikkumise või hävitamise, kelmuse või väljapressimise“). Ilmselt ei oleks nii konkreetselt sätestatud korduvuse aluste isiku raamotsusega kooskõllas tõlgendamine isiku kahjuks omakorda kooskõllas karistusõiguse määratletuse põhimõttega. Raamotsusega kooskõllas olevat lahendust ei ole võimalik saavutada ka karistusregistri seadust ega kriminaalmenetluse seadustikku muutes, vaid kuna probleem seisneb materiaalse karistusõiguse normide sõnastuses, siis tuleks just neid ka muuta, mis võib olla võimalik karistusõiguse üldosa täiendamise ja vastava sättega.

Raamotsusest ei tulene kohustust mõista liitkaristusi teises liikmesriigis mõistetud karistustega. Selle kohta on Euroopa Kohus leidnud, et teise liikmesriigi tingimisi mõistetud karistuse täitmisele pööramine oleks teise liikmesriigi kohtuotsusesse sekkumine ja sellise mõju raamotsus välistab.⁸¹ Samas tuleks välisriigis toime pandud kuritegusid arvestada siiski sellisel määral, mis ei too kaasa välisriigis mõistetud karistuse muutmist ega täitmisele pööramist. Näiteks olukorras, kus isikule mõistetakse Eestis tingimisi vangistus, siis võiks selle täitmisele

⁷⁹ RKKKo nr 1-17-10162, p 39, <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=1-17-10162/351>

⁸⁰ ELKo p 44, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:C:2017:710>

⁸¹ ELKo nr C-171/16, p 47, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0171>

pööramise aluseks sellegipoolest olla välisriigis uue kuriteo toimepanemine. Selliselt on raamotsus üle võetud näiteks Saksamaal, kus varem oli sätestatud, et tingimisi vangistuse täitmisele pööramise aluseks on Saksamaal toime pandud uus kuritegu, kuid raamotsust ülevõtva seadusemuudatusega kustutati sealt see täiendus ning nüüd sätestab Saksamaa karistusseadustiku art 56g (2), et karistuse täitmisele pööramise aluseks võib olla lihtsalt toime pandud kuritegu, ilma täiendavate piiranguteta.⁸² Eesti karistusseadustiku vastavad sätted ei sätesta konkreetselt, et tingimisi vangistuse täitmisele pööramiseks peaks uus kuritegu olema toime pandud Eestis. Nende sätete sõnastus sellisele tähendusele aga siiski viitab, kuna uue kuriteo toimepanemise puhul katseajal on selle tagajärjeks alati liitkaristuse mõistmine. Kuna liitkaristuse mõistmine ilma kohtuotsuse tunnustamiseta ei ole võimalik, siis pole seega grammatilise tõlgenduse alusel võimalik ka varem Eestis mõistetud karistuse täitmisele pööramine välisriigis toime pandud uue kuriteo tõttu. Ehkki raamotsuses on kasutatud sõnastust, et teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuseid tuleb arvesse võtta uutes kriminaalmenetlustes, siis artikkel 3 lg 2 kohaselt rakendub raamotsus ka karistuse täitmise etapis, st nt katseaja kestel Eesti õiguse mõttes. Näiteks olukorras, kus isikule on Eestis mõistetud tingimisi vangistus ning katseaja kestel paneb isik uue kuriteo toime Lätis, siis Läti menetluses saab küll arvestada seda, et isikut on varasemalt karistatud, kuid Läti kohtul ei ole võimalik otsustada Eesti tingimisi karistuse täitmisele pööramist, mida saab teha üksnes Eesti kohus. Seega tuleks raamotsusest lähtuvalt vastavaid KarS sätteid muuta, et võimaldada tingimisi karistuste täitmisele pööramist ka olukorras, kus uus kuritegu on toime pandud teises liikmesriigis. Selle põhimõtte ellurakendamiseks on vaja aga ühtlasi ka luua süsteem, mille abil Eesti kohus saab teada isikule välisriigis mõistetud karistusest. Eesti kodanike puhul saadetakse välisriigis mõistetud karistuste info Eesti karistusregistrile ECRISe vahendusel, misjärel peaks see info automaatselt algatama karistuse täitmisele pööramise menetluse kohtus. Välisriigi kodanike või kodakondsuseta isikute puhul sellist võimalust ei ole, mistõttu ei ole nende puhul võimalik automaatselt teavitussüsteemi luua.

Erinevalt eelkirjeldatud olukorrast võib teises liikmesriigis mõistetud karistuse arvestamine uues kriminaalmenetluses olla vajalik ka süüdistatava huvides. Selline olukord võib tekkida, kui isik paneb näiteks nii Eestis kui Soomes toime erinevaid kuritegusid, mille eest teda Soomes karistatakse 3-aastase vangistusega ja naaseb seejärel Eestisse, kus menetletakse Eestis toime pandud kuritegu, mille eest samuti on võimalik maksimaalselt määrata kuni kolmeaastane vangistus. Sellisel juhul tuleks Eestis moodustada siiski liitkaristus, kuna vastasel juhul on süüdistatav märkimisväärselt halvemas olukorras üksnes seetõttu, et ta on kuriteod toime pannud mitmes liikmesriigis. Ehkki seadus sellist võimalust ei välista, tuleks selguse huvides selline võimalus siiski täpsemalt reguleerida.

2.14 nõukogu raamotsus 2005/214/JSK rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta

Raamotsuse eesmärgiks on lihtsustada liikmesriikide vahel rahaliste karistuste tunnustamist. Raamotsuse sätted on Eesti õigusesse üle võetud KrMS 19. ptk 8. jao 8. jaotisega ning nimetatud normid vastavad raamotsuse tekstile ning olulisi muudatusi regulatsioonis teha vaja ei ole.

2.15 Nõukogu otsus 2005/671/JSK, terroriaktidega seotud teabevahetuse ja koostöö kohta

---

⁸² Gesetz zur Umsetzung des Rahmenbeschlusses 2006/783/JI des Rates vom 6. Oktober 2006 über die Anwendung des Grundsatzes der gegenseitigen Anerkennung auf Einziehungsentscheidungen und des Rahmenbeschlusses 2008/675/JI des Rates vom 24. Juli 2008 zur Berücksichtigung der in anderen Mitgliedstaaten der Europäischen Union ergangenen Verurteilungen in einem neuen Strafverfahren (Umsetzungsgesetz Rahmenbeschlüsse Einziehung und Vorverurteilung), art 4, http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl109s3214.pdf

Nõukogu otsuse artikkel 2 kohustab liikmesriike edastama Europolile ja Eurojustile teavet süüdistuse esitamisi ja süüdimõistmisi käsitleva, kahte või enam liikmesriiki mõjutava või mõjutada võivat teavet. Euroopa Komisjonile esitatud ülevõtmismeetmete loetelus on Eesti esitanud info, et otsus on üle võetud viisaregistri seaduse, väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse ning nende alusel kehtestatud määrustega. Samas ei reguleeri viidatud seadused seda, mil viisil oleks võimalik ja kes on kohustatud Eurojustile edastama teabe terrorismikuritegudes esitatud süüdistuste ning süüdimõistvate kohtuotsuste kohta.

III Karistusandmete vahetamine, digitaalne andmevahetus ja isikuandmete kaitse

3.1 Karistusandmete vahetamine

Karistusandmete vahetamine EL liikmesriikide vahel on praegu reguleeritud nõukogu raamotsusega 2009/315/JSK⁸³, mis on Eesti õigusesse üle võetud karistusregistri seaduse 5. peatükiga. Karistusandmete vahetamise regulatsioon on karistusregistri seaduses piisavas ulatuses ette nähtud. Samas nagu eespool mainitud, näeb nõukogu raamotsus nr 2008/675/ÜVJP liikmesriikidele ette kohustuse võtta arvesse isiku suhtes teistes liikmesriikides mõistetud karistusi, samas ei tulene ühestki õigusaktist menetlejale kohustust sellised karistused välja selgitada. Tulevikus, pärast Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2019/816⁸⁴ rakendumist, tuleneb selline kohustus mittekodanike osas ka sellest määrusest. Seega tuleks teha kriminaalmenetluse seadustikus vastav muudatus, mille kohaselt välisriigi kodaniku või kodakondsuste isiku suhtes tuleb kriminaalasja menetledes teha päring ECRIS-e andmebaasi. Vastasel korral ei ole võimalik adekvaatselt arvestada isikutele teistes liikmesriikides mõistetud karistusi.

Karistusandmete salvestamist ja vahetamist kolmandate riikide kodanike osas hakkavad reguleerima määrus EL 2019/816 ning raamotsus 2009/315/JSK, mida muudab direktiiv (EL) 2019/884. Direktiivi (EL) 2019/884 ülevõtmistähtaeg on 28. juuni 2022 ning määrus EL 2019/816 rakendub siis, kui Euroopa Komisjon on vastu võtnud määruse EL 2019/816 artikli 10 kohased rakendusaktid ning otsustanud, et süsteem on tööks valmis.

Direktiivist (EL) 2019/884 tulenev peamine kohustus on see, et liikmesriikide karistusregistritest peab olema tuvastatav isiku kodakondsus või selle puudumine. Selline kohustus tuleneb juba praegu ka Eesti karistusregistri seaduse § 12 lg 1 p-st 4. Täiendavalt tuleb KarRS-is reguleerida olukorrad, kus kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta isik taotleb Eesti karistusregistrist oma karistusandmete väljastamist. Sellises olukorras peab Eesti tegema päringu ECRIS-TCN andmebaasi, et kontrollida, millisel riigil selle isiku kohta karistusandmeid on. Samuti peab reguleerima menetluse, mida järgida olukorras, kus kolmas riik või rahvusvaheline organisatsioon on Eurojustile esitanud taotluse kolmanda riigi kodaniku karistusandmete saamiseks (määruse art 17) ning Eesti karistusregistris on sellised andmed olemas.

Määruse EL 2019/816 rakendumise järgselt tuleb täiendavalt võimaldada karistusregistrisse lisada isikuandmete juurde ka sõrmejälgi. Sõrmejäljed ei pea olema osa karistusregistri

⁸³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009F0315>

⁸⁴ ELT L 135, 22.5.2019, lk 1—26, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019R0816>

andmetest, kuid sõrmejäljed peavad olema isikuandmete abil karistusandmetega seotavad. Selle näol on tegemist eelkõige tehnilist, mitte õiguslikku lahendust vajava küsimusega, kuigi viidatud määruse rakendamiseks on vajalikud loomulikult ka õiguslikud muudatused. Eelkõige on vaja kriminaalmenetluse seadustikus ette näha kohustus senisest laiemas ulatuses sõrmejälgi koguda ning ka karistusregistri seaduses, mis peaks võimaldama kogutud sõrmejäljed siduda karistusandmetega. Selliseid otsustusi ei ole aga võimalik suures osas teha enne kui Euroopa Komisjon on otsustanud, millisest ajast alates määrust rakendatakse ning mis ajast ning mis viisil nimetatud süsteem tööle hakkab.

3.2 Digitaalne andmevahetus

Valdavas osas on kriminaalmenetluse seadustiku 19. peatükk taotluste vormi osas neutraalne ning ei nähta ette kohustuslikku nõuet, et dokumendid peaksid olema tingimata paberkujul. Üksnes KrMS § 442 näeb ette, et väljaandmise taotlusele peab olema lisatud vastava kohtuotsuse originaal või tõestatud koopia. Paljude Euroopa Liidu koostöövormide juures on eraldi kirjas, et taotlusi võib edastada kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil. Praktikas ongi muutunud tavaline e-post üsna levinuks abitaotluste edastamise vahendiks, mitmete instrumentide (nt Euroopa vahistamismäärus) puhul ka ainukeseks kanaliks, mida kõik liikmesriigid kasutavad. Seega ei ole digitaalsele infovahetusele ülemineku takistuseks rahvusvahelises kriminaalõigusalas koostöös puudulik regulatsioon, vaid puuduvad tehnilised võimalused. Tavaline e-post ei ole kahtlemata turvaline kanal konfidentsiaalsete andmete edastamiseks, mistõttu oleks äärmiselt oluline, et vastavad turvalised andmevahetuskanalid loodaks, mis võimaldaksid kiiresti ja turvaliselt vahetada nii õigusabitaotlusi kui ka nende vastuseid.

Sellest tulenevalt ei ole kriminaalasjades rahvusvahelise koostöö digitaliseerimiseks vajalik teha seaduses muudatusi, mistõttu ei ole võimalik käesoleva analüüsi raames seda ka täiendavalt analüüsida. Samuti ei ole digitaalse rahvusvahelise koostöö digitaliseerimine võimalik Eestil üksinda, vaid sellised muudatused tuleb teha koostöös teiste riikidega, praktikas eelkõige koostöös Euroopa Liidu tasandil. Sealjuures on oluline, et Euroopa Liit on algatanud digitõendite ja õigusabitaotluste digitaalse edastamise projekti, mille tulemusel peaks olema alates 2020. aasta algusest võimalik digitaalselt turvalise infosüsteemi kaudu edastada liikmesriikide vahel vähemalt Euroopa uurimismääruseid ning õigusabitaotlusi ning nende vastuseid.⁸⁵ Selle projekti raames arendab Euroopa Komisjon välja infosüsteemi ning tarkvara, mida liikmesriigid saavad kasutada andmete vahetamiseks. Mõned riigid (sh Eesti) on avaldanud enda valmisolekut integreerida nimetatud süsteem enda siseriikliku kriminaalmenetluse infosüsteemi sisse, kuid täiendavalt on süsteemi võimalik kasutada ka Euroopa Komisjoni poolt arendatava standardtarkvara abil. Nendest praktilistest valikutest hoolimata menetlusõiguses muudatusi teha vaja ei ole.

Digitaalse andmevahetuse mõju rahvusvahelise koostöö kiirusele ja efektiivsusele oleks märkimisväärne. Võttes arvesse paberdokumentide edastamisega seatud ajakulu nii taotlevas kui täitvas riigis, võib digitaalne andmevahetus võimaldada õigusabitaotlusele vastuse saamist vähemalt mitme nädala võrra.

3.3 Andmekaitse

---

⁸⁵ <https://ec.europa.eu/futurium/en/egovernment4eu/action-21-it-platform-exchange-electronic-evidence-between-judicial-authorities>

Kriminaalmenetluses isikuandmete töötlemist reguleerib Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK⁸⁶.

Euroopa Liidu siseselt isikuandmete töötlemine ei erine isikuandmete töötlemisest siseriiklikult, seega see ei puutu otseselt kriminaalmenetlusõiguse rahvusvahelise koostöö temaatika juurde. Probleemaatilisem on olukord siis, kui kriminaalmenetlusõiguslane koostöö toimub Euroopa Liidu välise riigiga. Direktiivi artiklid 36-39 näevad ette tingimused, millal on kolmandale riigile võimalik edastada isikuandmeid rahvusvahelises kriminaalkoostöös. Nimetatud nõuded on Eesti õigusesse üle võetud isikuandmete kaitse seaduse §-des 46-49. Kriminaalmenetlusalases koostöös on kõige olulisem ilmselt IKS § 47 p-s 1 sätestatud alus, mille kohaselt isikuandmete edastamine on lubatud, kui asjakohased kaitsemeetmed tulenevad õiguslikult siduvast aktist. Üldreeglina on konventsioonides ja välislepingutes andmekaitse küsimused reguleeritud, muuhulgas on tavapärane nõue, et edastatud andmeid saab kasutada ainult selle konkreetse menetluse raames ning eesmärgil milleks neid küsiti. Seega sellistel juhtudel on andmete kolmandale riigile edastamine lubatud. Juhul kui koostöö ei toimu sellise õigusakti alusel, tuleb kõne alla IKS § 48 lg 1 p-des 4-5 sätestatud alused, mille kohaselt andmete edastamine on lubatud konkreetse süüteo tõkestamiseks, avastamiseks või menetlemiseks, sellisel juhul tuleb üksnes kaaluda, kas nimetatud süüteo avastamine või menetlemine on kaalukam huvi kui andmesubjekti õigused. Millised on sellise kaalumise teostamiseks vajalikud argumendid, tuleb ilmselt välja selgitada praktika käigus ning mingeid üldjuhiseid selleks seaduses sätestada võimalik ei ole.

Kokkuvõtte ja üldised küsimused

Lähteülesandes on lisaks rahvusvahelise kriminaalmenetlusõiguskoostöö aluseks olevate õigusaktide analüüsimisele seatud ka eesmärk hinnata, kas Eesti õiguses peaksid vastavad normid olema osa kriminaalmenetluse seadustikust või eraldiseisvas seaduses. Sellele küsimusele ei ole võimalik ühest vastust anda ning see on suures osas normitehniline valik. Teistes riikide praktika on selles osas erinev, mitmes riigis on rahvusvahelise koostöö normid sätestatud eraldi seaduses (Saksamaa, Rootsi) või mitmes eraldi seaduses (Soome), aga samuti on riike, kus rahvusvahelise koostöö normid on sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus (Läti, Holland). Ilmselt tulenevalt sellest, et rahvusvahelise kriminaalkoostöö õiguslik raamistik on pidevalt muutunud, on kõigi viidatud riikide õiguslik regulatsioon hüplik ja ebaülevaatlik. Samuti tingivad õigussüsteemide erisused selle, et otsest eeskuju ühestki mainitud riigi regulatsioonist võtta ei ole võimalik. Lisaks nähtub analüüsis esitatud Euroopa Liidu Kohtu lahenditest, et EL õiguse rakendamiseks on probleeme paljudes liikmesriikides.

Analüüsist nähtus, et Eesti kehtivas regulatsioonis rahvusvahelise kriminaalmenetlusõiguslase koostöö kohta on mitmeid puudujääke ning mitmetes peatükkides tuleb teha põhimõttelisi muudatusi, et viia Eesti õigus rahvusvaheliste nõuetega kooskõlla. Otsus, kas seda teha eraldi seadusega või olemasoleva KrMS 19. peatüki muutmiseks, ei ole sisulises mõttes oluline. Kui rahvusvahelise koostöö regulatsiooni jätta kriminaalmenetluse seadustiku osaks, siis on seal tehtavad viited siseriiklikule menetlusõigusele selgemad. Teiselt poolt oleks eraldi

⁸⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L0680>, ELT L 119, 4.5.2016, lk 89—131

rahvusvahelise koostöö seadus ülevaatlikum ning võimaldaks luua sinna selgema struktuuri. Muudatuste tegemisel tuleks aga arvestada ka õiguskorra stabiilsuse huve ning seda, et rahvusvahelise koostöö peatükis esinevad puudused ei ole struktuursed ega põhimõttelised, millele ühtlasi viitab ka see, et rahvusvaheline kriminaalkoostöö toimub Eestis võrdlemisi edukalt ning õiguslike probleemide tõttu teadaolevalt koostöö ühegi riigiga kannatanud ei ole. Seega on tõenäoliselt põhjendatud jääda käesoleva seaduse süsteemi juurde ning lahendada analüüsis väljatoodud probleemid sellisel kujul, et need sobituksid hetkel kehtiva seaduse struktuuri. Valdavalt on esitatud probleemid sellised, mis nõuavad täiendavate sätete lisamist seadustikku, mis võib tekitada normitehnilisi probleeme ja omakorda siiski tingida vajaduse vähemalt paragrahvinumbrite mõttes teha seaduses suuremahulisemad muudatused. See praktiline normitehniline aspekt ei muuda aga järeldust, et üldjoontes on kehtivas seaduses olev struktuur loogiline, mida olulisel määral muuta ei tuleks.

Täiendavalt seadis lähteülesanne eesmärgiks ka analüüsida, kas ja millises ulatuses oleks põhjendatud loobuda Justiitsministeeriumi keskasutuse rollist, kuid ka selle otsuse tegemine puudutab eelkõige riigi ressursside jaotamist, mida käesoleva analüüsi pinnalt otsustada võimalik ei ole. Tulenevalt sellest, et erinevate koostöö instrumentide puhul on olemuslikud erinevused sõltuvalt sellest, kas tegemist on juba jõustunud kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise või kriminaalasja kohtueelse menetluse raames tehtud otsustuste tunnustamisega, on erinevad ka need asutused, kes peaksid Eestis sellega tegelema. Seega ei ole võimalik teha universaalset otsustust keskasutuse ja teiste osalevate asutuste vajaduse kohta, vaid selline otsus saab tuleneda konkreetsest koostööliigist ning selle spetsiifikast. Analüüsi käigus on erinevate koostööliikide juures tähelepanu juhitud sellele, et mitme koostöö instrumendi puhul on seaduses ette nähtud prokuratuuri roll, kuigi tegelikult on tegemist üksnes jõustunud kohtuotsuste tunnustamisega, kus siseriiklikult prokuratuuril mingit rolli ei oleks. Samuti on ilmselt põhjendamatu Justiitsministeeriumi kui keskasutuse roll olukorras, kus koostöö toimub kohtueelse kriminaalmenetluse staadiumis, millisel juhul sobiks keskasutuseks prokuratuur. Sealjuures on välisriikide jaoks lihtsam ja arusaadavam, kui Eesti Vabariigiga kriminaalmenetluselase koostöö puhul suhtlemine toimuks ühe asutuse vahendusel ning selliseks asutuseks saab olla eelkõige Justiitsministeerium. Praeguses olukorras on peamiseks probleemiks see, et Justiitsministeeriumi roll keskasutusena tähendab ühtlasi ka täiendavat ajakulu enne seda kui välisriigi taotlus jõuab asutusele, kes seda tegelikult täitma saab asuda. Tulevikus, kui valdava osa õigusabitaotluste edastamine vähemalt Euroopa Liidu liikmesriikide vahel muutub digitaalseks, ei ole selline probleem enam niivõrd oluline. Seega tuleks rahvusvahelises koostöös osalevate asutuste rollid üle vaadata lähtuvalt konkreetsest instrumendist ja selle vajadustest.